

S finančnou pomocou Programu Prevencia a boj proti kriminalite Európskej únie
Európskej Komisie - Generálne riaditeľstvo Spravodlivosť, Sloboda a Bezpečnosť

ASPEKTY NÚTENEJ PRÁCE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Bratislava 2012

OBSAH

ÚVOD	5
1. OBCHODOVANIE S LUĎMI	
A JEHO PREPOJENOSŤ NA NÚTENÚ PRÁCU	12
1.1 OBCHODOVANIE S LUĎMI	12
1.2 NÚTENÁ PRÁCA	24
2. PRÍČINY OBCHODOVANIA S LUĎMI	
ZA ÚČELOM NÚTENEJ PRÁCE	26
2.1 ZRANITELNÉ SKUPINY	26
2.1.1 CUDZINCI	29
2.1.2 SLOVENSKÍ OBČANIA	32
2.2 RIZIKOVÉ OBLASTI	40
2.3 DOPYT	42
3. MECHANIZMUS OBCHODOVANIA S LUĎMI	
ZA ÚČELOM NÚTENEJ PRÁCE	44
3.1 NÁBOR	44
3.2 PREPRAVA	50
3.3 PRECHOVÁVANIE, PRIJÍMANIE, ODOVZDÁVANIE A VYKORISŤOVANIE ..	54
3.4 VYSLOBODENIE, IDENTIFIKÁCIA A REINTEGRÁCIA	54
3.4.1 VYSLOBODENIE	55
3.4.2 IDENTIFIKÁCIA	56
3.4.3 REINTEGRÁCIA	58
4. TRESTANIE OBCHODOVANIA S LUĎMI	
ZA ÚČELOM NÚTENEJ PRÁCE	62
4.1 TRESTANIE PÁCHATEĽA	62
4.2 TRESTANIE ZAMESTNÁVATEĽA OBETE	65
4.3 TRESTANIE OBETE	66
ZÁVER	67
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	68
PRÍLOHA - VZOROVÁ PRACOVNÁ ZMLUVA	71

ÚVOD

Táto publikácia bola zostavená a vydaná v rámci projektu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky s názvom „Prevenčia a rozšírený harmonizovaný systém zberu dát o obchodovaní s ľuďmi“, spolufinancovaného Európskou komisiou z programu „Prevenčia a boj proti trestnej činnosti na roky 2007 – 2013“.

PRE KOHO JE PRÍRUČKA URČENÁ

Hlavným cieľom príručky je rozšíriť vedomostný obzor odbornej verejnosti, ktorá v rámci pracovných povinností prichádza do kontaktu s obetami alebo páchatelmi zločinu obchodovania s ľuďmi. Určená je najmä policajtom, inšpektorom práce, vládnym úradníkom, mimovládny organizáciám a ďalším, ktorí sú pri výkone svojej profesie konfrontovaní s fenoménom – **NÚTENÁ PRÁCA**. V súlade s Národným programom boja proti obchodovaniu s ľuďmi bude našim spoločným zámerom eliminovať na maximálnu možnú mieru javy, ktoré znevažujú ľudskú dôstojnosť.

PREČO JE DÔLEŽITÉ ZAOBERAŤ SA PROBLEMATIKOU NÚTENEJ PRÁCE

Medzinárodná organizácia práce (ďalej len „ILO“), ktorá pôsobí ako špeciálna agentúra Organizácie spojených národov, sa zaoberá výhradne problematikou práce. Uvádza, že najmenej 12,3 milióna ľudí na celom svete sa ocitlo v situácii, kedy boli vykorisťovaní nútenou prácou.¹⁾ Navyše nespočetne veľa prípadov sa, žiaľ, ani nepodarilo zachytiť v tejto štatistike. Čísla v kolónkach štatistík sú aj napriek tejto skutočnosti z roka na rok alarmujúcejšie. Praktiky zločineckých skupín sa zdokonaľujú, preto nesmieme tento jav podceňovať. Do boja proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom nútenej práce musia aktívne vstúpiť nielen štátne inštitúcie a mimovládne organizácie, ale tiež súkromná sféra, školy, odborové organizácie a cirkvi.

Po dlhodobom neúspešnom hľadaní práce na Slovensku sa rozhodnú mnohí Slováci vycestovať za prácou do zahraničia. Iných láka za hranice republiky vidina lepších zárobkov. Z celkového počtu 2,7 milióna ekonomicky aktívnych obyvateľov Slovenskej republiky sa v rokoch recesie ocitlo až 14,4 percenta ľudí v aktívnom veku v evidenciách úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „úrad práce“) ako uchádzači o zamestnanie. Ide o bezmála 400 tisíc potenciálnych adeptov na vycestovanie za prácou do zahraničia.²⁾

¹⁾ <http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang-en/index.htm>

²⁾ Zdroj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: <http://www.employment.gov.sk/>.

Takmer každý z týchto ľudí sa za určitých okolností môže stať obeťou novodobého otroctva, ktoré zanecháva zvyčajne na psychike človeka ďalekosiahle následky. Treba však zdôrazniť, že protizákonným praktikám, ktoré pri získavaní pracovnej sily využívajú individuálni náborári, ako aj takí, ktorí sú začlenení do organizovaných skupín, môže človek vo finančnej núdzi podľahnúť rovnako aj na území Slovenska. Slováci zo slabších sociálnych pomerov, ale tiež cudzinci (najčastejšie Ukrajinci)³⁾ sa stávajú obeťami novodobého otroctva.

Ešte v nedávnej minulosti sa pri vyslovení spojenia - obchodovanie s ľuďmi - vynorili človeku v myslí iba často medializované prípady sexuálneho vykorisťovania, ktorých obeťami boli najmä mladé ženy. V posledných rokoch je badateľný odklon vo výskyte obchodovania s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania a stále častejšie sa obeťami stávajú muži, ako aj osoby rôzneho vekového rozpätia.⁴⁾ Veľmi často ide o ľudí, ktorí sa po prípadnom prepustení zo zamestnania na domácom trhu uplatnia ťažšie. Preto práve táto skupina osôb prejavuje zvýšený záujem o pracovné príležitosti v zahraničí. Profil obetí obchodovania s ľuďmi sa však neustále mení.

³⁾ Pozri Prehľad o vydaných povolených pobytoch v Slovenskej republike v podkapitole 2.1.1 Cudzinci.
Zdroj: štatistické údaje poskytnuté úradom hraničnej a cudzineckej polície prezídia Policajného zboru.

⁴⁾ Pozri http://www.minv.sk/?program_podpory_a_ochrany_obeti

INŠTITÚCIE, KTORÉ SA ANGAŽUJÚ V BOJI PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI NA MEDZINÁRODNEJ ÚROVNI

ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV - OSN

Všeobecná deklarácia ľudských práv je základným svetovým dokumentom ľudských práv a základných slobôd. Bola prijatá v New Yorku Generálnym zhromaždením Organizácie spojených národov dňa 10. decembra 1948 (10. december je dodnes uznávaný za Medzinárodný deň ľudských práv). Už v roku 1948 pamätala na obchodovanie s ľuďmi, keď v článkoch 4 a 5 zakazuje obchodovanie s otrokmi vo všetkých jeho formách. Napriek tomu, že nemá záväzný charakter, v súčasnosti sa všetkých 192 členských štátov OSN zaviazalo k jej všeobecnému uznávaniu ako spoločného štandardu pre dodržiavanie ľudských práv a slobôd.

Dotatkový protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi⁹ (ďalej len „Palermský protokol“) je základným medzinárodným dokumentom, ktorý upravuje problematiku obchodovania s ľuďmi. V mene Slovenskej republiky bol podpísaný 14. decembra 2000 v Palerme. Národná rada Slovenskej republiky vyslovila s protokolom súhlas uznesením č. 582 z 28. októbra 2003 a prezident Slovenskej republiky ho ratifikoval 20. novembra 2003. Ratifikačná listina bola uložená u generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, depozitára dohovoru 3. decembra 2003.

MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRÁCE - ILO

Medzinárodná organizácia práce je medzinárodná organizácia zodpovedná za vypracovanie a dohľad nad medzinárodnými pracovnými štandardami. Ide o jedinú „trojstrannú“ agentúru Organizácie spojených národov, ktorá združuje zástupcov vlád, zamestnávateľov a zamestnancov za účelom spoločnej tvorby politik a programov podporujúcich dôstojnú prácu pre všetkých ľudí.

⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o tom, že 15. novembra 2000 bol v New Yorku prijatý Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, dopĺňajúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu.

RADA EURÓPY

Najdôležitejším dokumentom z dielne Rady Európy je Dohovor o boji proti obchodovaniu s ľuďmi zo dňa 16. mája 2005. Slovenská republika ho ratifikovala v roku 2007 a v zbierke zákonov je uverejnený pod číslom 487/2008 Z. z.

Prostredníctvom Skupiny expertov na boj proti obchodovaniu s ľuďmi GRETA, ktorú tvorí pätnásť nezávislých, nestranných, celosvetovo uznávaných expertov sa zaviedol systém kontroly dodržiavania jeho ustanovení. Dohovor jasne definuje obchodovanie s ľuďmi ako porušovanie ľudských práv a zločin proti ľudskej dôstojnosti a integrite. Zdôrazňuje, že jeho obeť potrebujú ochranu a špecifikuje súbor opatrení na ochranu a podporu ich práv.

EURÓPSKA ÚNIA

Charta základných práv Európskej únie v článku 5 ods. 3 explicitne zakazuje obchodovanie s ľuďmi. Čo sa týka právneho charakteru tohto dokumentu v rámci štruktúr EÚ, nadobudol účinnosť súčasne s Lisabonskou zmluvou v roku 2009 a v súčasnosti je právne záväzným dokumentom vo všetkých členských štátoch, nakoľko dosiahol právnu silu Zmluvy o EÚ a Zmluvy o fungovaní EÚ.

V oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi vyvíja činnosť v rámci EÚ najmä Európska komisia. Tá bola, okrem iného, aj iniciátorkou toho, aby si verejnosť každoročne pripomínala **18. október ako Európsky deň boja proti obchodovaniu s ľuďmi**.

V roku 2011 bola za účelom zjednotenia prístupu členských štátov EÚ k tejto problematike prijatá **Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV**.⁶⁾ Táto smernica zavádza v porovnaní s rámcovým rozhodnutím o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z roku 2002 širšie poňatie toho, čo by sa malo považovať za obchodovanie s ľuďmi.

⁶⁾ Súvisiace smernice: Smernica Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na pobyt pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa stali obeťmi obchodovania s ľuďmi alebo pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa stali predmetom žaloby nelegálneho prisťahovalectva a ktorí spolupracujú s príslušným orgánom, Rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii - priamo aplikovateľné a Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní - priamo aplikovateľné.

NA NÁRODNEJ ÚROVNI

Prvým krokom, ktorým Slovenská republika vyhlásila boj proti obchodovaniu s ľuďmi, bolo uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 668 zo dňa **7. septembra 2005** prijaté k správe o aktivitách vlády Slovenskej republiky v roku 2005. Na základe uvedeného uznesenia bol prijatý prvý koncepčný materiál na národnej úrovni vyhlasujúci boj proti tejto závažnej trestnej činnosti v podobe Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 - 2007.⁷⁾

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 - 2014 bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 96 zo 16. februára 2011. Cieľom Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi je zabezpečiť komplexnú a účinnú národnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá podporuje koordinované činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania trestného činu obchodovania s ľuďmi. Národný program si kladie zároveň za cieľ vytvárať podmienky pre poskytovanie podpory a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a zabezpečiť ochranu ich ľudských práv a dôstojnosti. K napĺňaniu týchto cieľov slúžia aj legislatívne nástroje.

Za účelom zjednotenia postupu vydalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky v decembri 2006 interný akt riadenia o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. V roku 2007 sa v Slovenskej republike realizoval pilotný projekt k programu na základe dohôd o spolupráci a koordinácii činností pri zabezpečení programu v Slovenskej republike medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a vybranými mimovládnyimi organizáciami. V rámci tohto programu sa obetiam obchodovania s ľuďmi poskytovala komplexná starostlivosť prostredníctvom týchto mimovládnych organizácií, s ktorými Ministerstvo vnútra uzatvorilo zmluvy o poskytovaní finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. V roku 2008 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky novelizovalo interný akt riadenia o programe a vydalo **nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 47/2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, ktoré bolo v roku 2010 novelizované nariadením ministra vnútra Slovenskej republiky č. 170 z 29. decembra 2010.**

⁷⁾ Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 - 2014.

Vybraným mimovládnyh organizáciám sú poskytované finančné prostriedky s účelovým určením na projekty zamerané na:

- pomoc osobám, ktoré sa nachádzajú v záujmovom prostredí a sú potenciálnymi obeťami obchodovania s ľuďmi, s osobitným dôrazom na ich identifikáciu,
- priamu podporu a pomoc identifikovaným obeťami v súlade s Programom podpory a ochrany obeť obchodovania s ľuďmi a na prevenciu obchodovania s ľuďmi.

Subjektom, ktorý na národnej úrovni prevzal zodpovednosť za boj proti obchodovaniu s ľuďmi, je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 668/2005 vymenoval minister vnútra Slovenskej republiky národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Tento post zastáva **štátny tajomník Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.** Koncom roka 2006 bol vydaný interný akt riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorý bol novelizovaný a v súčasnosti je platný rozkaz ministra vnútra Slovenskej republiky č. 50/2011 o ustanovení Expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

EXPERTNÁ SKUPINA PRE OBLASŤ BOJA PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI

Expertná skupina je nadrezortnou skupinou pod vedením národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi (štátny tajomník Ministerstva vnútra Slovenskej republiky), ktorá koordinuje plnenie úloh aktuálneho Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

Expertná skupina je zložená zo zástupcov:

- Ministerstva vnútra Slovenskej republiky;
- Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky;
- Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky;
- Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky;
- Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky;
- Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky;
- Ministerstva financií Slovenskej republiky;
- Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality;
- Úradu vlády Slovenskej republiky;
- Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity;
- Generálnej prokuratúry;

- Združenia miest a obcí Slovenska;
- Medzinárodnej organizácie pre migráciu Bratislava;
- mimovládnych organizácií.

V zmysle plnenia úloh Národného programu pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008 až 2010 boli interným aktom riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky zo dňa 4. septembra 2008 vytvorené multidisciplinárne pracovné skupiny zamerané na riešenie konkrétne aktuálne vzniknutých potrieb a výziev. Pracovné skupiny sú zamerané na prevenciu obchodovania s ľuďmi a na poskytovanie komplexnej starostlivosti o obeť obchodovania s ľuďmi.

INFORMAČNÉ CENTRUM NA BOJ PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI A PREVENCIU KRIMINALITY KOŠICE

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality Košice bolo zriadené Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky. Pôsobí ako vedecko-výskumné pracovisko od marca 2010. Zabezpečuje zber a spracovanie údajov o obetiach a páchateloch trestného činu obchodovania s ľuďmi. Veľmi dôležitou stránkou pôsobenia je vypracovávanie typológie obetí a páchatelov. V rámci prevencie sa vďaka tejto typológii zameriava na určité kategórie ľudí.

Informačné centrum pôsobí aj v oblasti prevencie kriminality. V tejto spojitosti pripravujú jeho pracovníci školenia pre účastníkov z rozličných oblastí, ktorí môžu byť nápomocní pri eliminácii trestnej činnosti súvisiacej s obchodovaním s ľuďmi za účelom nútenej práce.

Za pol druhu roka existencie Informačného centra prednášali jeho pracovníci problematiku obchodovania s ľuďmi pred takmer dvetisíc žiakmi a študentmi stredných a vysokých škôl. V roku 2011 sa aktivity pracovníkov informačného centra rozšírili o propagáciu problematiky aj v rámci rozsiahlej mediálnej kampane zameranej na zviditeľnenie **Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi - 0800 800 818** a **nových foriem obchodovania s ľuďmi, s dôrazom na nútenú prácu.**

V praxi sa s nelegálnou prácou stretávame často. Ak však niekto pracuje nelegálne, zvyšuje sa riziko, že bude podvedený, či inak zneužitý, napríklad aj na nútenú prácu. Pri nelegálnej práci neexistujú možnosti efektívnej kontroly zamestnávateľa zo strany úradov, pracovník nemá žiadnu istotu, že jeho práva budú dodržané a pod. Navyše, nelegálny status pracovníka sa môže stať „slabým miestom“ - napríklad jedným z predmetov vydierania zamestnávateľom.

1.1 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI⁸⁾

Obchodovaním s ľuďmi sa porušujú práva zaručené v ustanoveniach najvyššieho a najzákladnejšieho zákona nášho štátu, t. j. v ústavnom zákone č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Ústava SR**“). Konkrétne ide o:

- **Článok 23 ods. 1 Ústavy SR** - keďže jedným zo základných aspektov obchodovania s ľuďmi je porušenie práva slobody, východiskovým je tento článok: „sloboda pohybu a pobytu sa zaručuje“;
- **Článok 16 ods. 2 Ústavy SR** - „nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu“;
- **Článok 18 ods. 1 Ústavy SR** - je dôležitý v súvislosti s osobitným zameraním tejto príručky na nútenú prácu: „nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby“.

V prvom rade je potrebné povedať, že v právnom poriadku Slovenskej republiky je obchodovanie s ľuďmi **trestným činom**, ktorého skutková podstata je upravená v zákone č. 300/2005 Z. z. **Trestný zákon** v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný zákon**“). Táto platná právna úprava vychádza predovšetkým z rámcového rozhodnutia Rady 2002/629/SVV a z Palermského protokolu.

⁸⁾ Pojem „obchod s bielym mäsom“ je síce atraktívny najmä pre bulvárne médiá, ale významovo vystihuje len obchodovanie s ľuďmi na nútenú prostitúciu. **Je nevhodný** a zároveň je aj nálepkou vyvolávajúcou predsudky voči osobám, ktoré boli obchodované za účelom prostitúcie, čím by sme nepomohli ich snahám znovu sa integrovať do spoločnosti. Keďže v súčasnosti je dominantným účelom nútená práca, mal by sa používať výstižnejší termín „**novodobé otroctvo**“.

Zo systematického hľadiska sú trestné činy v Trestnom zákone usporiadané do jednotlivých hláv podľa dôležitosti ochrany objektu, ku ktorého ohrozeniu alebo porušeniu dochádza práve tými trestnými činmi, ktoré sú v nej zahrnuté. Trestný čin obchodovania s ľuďmi je zaradený do druhej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, t. j. medzi „**trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti**“, z dôvodu dôležitosti trestnoprávnej ochrany slobody a ľudskej dôstojnosti, ktoré patria po ochrane života a zdravia (trestné činy proti životu a zdraviu – I. hlava Trestného zákona) k prioritne chráneným záujmom trestného práva.

Z obsahového hľadiska trestný čin obchodovania s ľuďmi korešponduje s definíciou obchodovania s ľuďmi obsiahnutou v Palermskom protokole:

„Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či buniek alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.“

1. prvok - **PROSTRIEDKY** - Ako sa to deje?
2. prvok - **KONANIE** - Čo sa deje? (*hoci aj s jeho súhlasom*)
3. prvok - **ÚČEL** - Prečo sa to deje?

Všetky tri prvky definície (PROSTRIEDKY, KONANIE, ÚČEL) musia byť prítomné v skutku, ktorý stal, aby išlo o trestný čin obchodovania s ľuďmi. Osobitná výnimka sa vzťahuje na obeť obchodovania s ľuďmi do 18. roku života, ktoré sú natoľko zraniteľné, že pri kvalifikácii obchodovania s ľuďmi sa v ich prípade neprihliada na to, či bol v skutku, ktorý páchatel spáchal voči dieťaťu použitý niektorý z prostriedkov.

PROSTRIEDKY - Ako sa to deje?

- **použitie podvodného konania a ľsti** – podľa § 122 ods. 6 Trestného zákona je trestný čin spáchaný ľstou, ak bol spáchaný s využitím omylu. Napríklad ak páchatel uvedie osobu do omylu, že ide pracovať na miesto, ktoré ani v predmetnom štáte neexistuje, páchatel však pôsobí presvedčivo prezentáciou fiktívnych fotiek z prostredia, kde by mala osoba pracovať;

- **obmedzovanie osobnej slobody**⁹⁾ – je typické pre trestný čin obchodovania s ľuďmi, ktorý je účelovo zaradený do druhej hlavy Trestného zákona, ktorý pokrýva všetky trestné činy proti slobode. Napríklad pracovníci na farme, ktorí nemohli uniknúť, pretože priestor, kde pracovali bol monitorovaný kamerami a obchodníkmi, prípadne pod hrozbami násilia, hrozieb a iných foriem donucovania priestor nemohli opustiť;
- **použitie násilia** – podľa § 122 ods. 7 Trestného zákona je trestný čin spáchaný násilím, ak páchatel použije na jeho spáchanie fyzické násilie proti telesnej integrite inej osoby alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchatel uviedol do stavu bezbrannosti ľstvou. Z dostupných zdrojov je známe, že použitie fyzického násilia v porovnaní s psychickým násilím je menej časté, pretože človek ako tovar sa stáva poškodeným, čo znižuje jeho hodnotu a stráca schopnosť pracovať zo všetkých síl;
- **hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy** – podľa § 122 ods. 8 Trestného zákona je trestný čin spáchaný s použitím nátlaku vtedy, ak páchatel použije na jeho spáchanie psychické násilie proti inému. Každá ľudská bytosť sa stáva ľahko zraniteľná, keď sa jej niekto vyhráza, že ju zabije, alebo jej ublíži na zdraví. Časté sú aj hrozby násilia voči rodinným príslušníkom či osobám, na ktorých je obeť týchto hrozieb bytostne naviazaná: na dieťa, na mamu, otca, súrodencov, priateľov či spolupracovníkov;
- **použitie iných foriem donucovania** – napríklad hrozby páchatela vzťahujúce sa na udanie nelegálne zamestnanej obete úradom štátu, ktorá tak dostane neprekonateľný strach z administratívnej deportácie do krajiny pôvodu. Páchatelia uplatňujú aj ďalšie stratégie, ako je napríklad zadržiavanie alebo odobratie identifikačných dokladov, aby osoba nemohla odcestovať domov. Zadržiavanie dokladov je účinné aj v prípade, že sa osoba môže vrátiť domov aj bez dokladov (medzi štátmi EÚ), avšak je na neho vytváraný silný psychický tlak a pocit bezvýchodiskovosti, ktorý môže preniknúť až do pocitu strachu zo straty identity, ktorý je častým symptómom. Dochádza aj k zadržiavaniu mzdy či vytvoreniu situácie závislosti za poskytnutie ubytovania za neúmernú cenu, ktorú nie sú schopní zamestnanci nikdy splatiť;
- **prijatie alebo poskytnutie peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná** – páchatel si na seba obeť naviaže dlhom

⁹⁾ §183 Trestného zákona pojednáva o trestnom čine obmedzovania osobnej slobody: „Kto inému bez oprávnenia bráni užívať osobnú slobodu, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“ V trestnom čine obchodovania s ľuďmi sa môže vyskytovať obmedzovanie osobnej slobody, ale v skutku trestného činu obchodovania s ľuďmi nachádzame aj ďalšie prvky v podobe konania a účelu vykorisťovania.

- skutočným či fiktívnym - napr. tým, že jej zaplatil letenku, benzín, jedlo, ubytovanie. Pri vykorisťovaní v prípadoch obchodovania s ľuďmi býva argumentácia páchatela fiktívnym dlhom veľmi častá a býva teda pri identifikácii prípadnej obete povšimnutia hodným ukazovateľom;

- **zneužitie bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia** - podľa § 127 ods. 7 Trestného zákona je **bezbrannou osobou** osoba, ktorá vzhľadom na svoj vek, zdravotný stav, okolnosti činu alebo okolnosti na strane páchatela nemala nádej účinne sa ubrániť pred jeho útokom. Tento prostriedok je využívaný pri starších ľuďoch, ktorí sú veľmi dôverčiví voči iným, ako aj pri mladých ľuďoch, ktorí sú buď príliš naivní, alebo sa chcú osamostatniť a nebyť závislými od financií rodičov. Nemožno opomenúť ani fyzicky alebo mentálne hendikepovaných ľudí, osoby zbavené svojprávnosti a podobne. Fyzicky postihnutí ľudia bývajú niekedy obchodovaní za účelom núteného žobrania;
- **únos** - patrí medzi prostriedky obchodovania s ľuďmi. Je potrebné odlišovať tento spôsob zmocnenia sa obete, s ktorou má páchatel ďalšie úmysly, od skutkovej podstaty trestného činu vydieračského únosu § 186 Trestného zákona: „Kto sa zmocní iného proti jeho vôli, a tým mu bráni užívať osobnú slobodu, alebo ho unesie a hrozbou jeho usmrtenia, ujmy na zdraví alebo inej ujmy si od neho alebo od tretej osoby vynucuje poskytnutie plnenia majetkovej povahy alebo nemajetkovej povahy, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov.“

Vyššie uvedené **prostriedky** sú v § 179 Trestného zákona, v článku 3 Palermského protokolu, v článku 4 Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, ako aj v článku 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ **vymenované alternatívne**, z čoho vyplýva, že na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi postačuje existencia jedného z nich. V praxi dochádza k rôznym kombináciám týchto prostriedkov donucovania.

POZOR

Obchodovanie s deťmi sa trestá pod právnou úpravou trestného činu obchodovania s ľuďmi v § 179 ods. 2 Trestného zákona: „Kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme osobu mladšiu ako osemnásť rokov, hoci aj s jej súhlasom, na účel jej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či buniek alebo iných foriem vykorisťovania.“

Citované ustanovenie rešpektuje definíciu obchodovania s ľuďmi, resp. s deťmi obsiahnutú v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ a Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi a Palermskom protokole. Ide o špe-

ciálnu skutkovú podstatu, pričom na rozdiel od obchodovania s ľuďmi staršími ako osemnásť rokov sa nevyžaduje preukázanie niektorého z prostriedkov trestného činu obchodovania s ľuďmi. Osobou mladšou ako 18 rokov je osoba do dňa predchádzajúceho dňu jej osemnástych narodenín.¹⁰⁾

KONANIE - Čo sa deje?

Postupnosť krokov, ktoré páchatelia činia, keď chcú získať obeť obchodovania s ľuďmi, sa definuje ako konanie. Zahŕňa samotný mechanizmus obchodovania s ľuďmi (pozri kapitolu č. 3).

Páchatelov trestného činu obchodovania s ľuďmi je možné rozdeliť do dvoch kategórií:

- individuálny páchatel (sám pácha všetky fázy mechanizmu obchodovania s ľuďmi (nábor, prepravu, prípadne prechovávanie, odovzdanie - prijímanie a vykorisťovanie, bez účasti ďalších ľudí) a
- páchatel, ktorý nepácha trestnú činnosť sám, ale spolu s ďalším páchatelom alebo ako **člen organizovanej skupiny** alebo **zločineckej skupiny**.

Organizovaná skupina - podľa § 129 ods. 2 Trestného zákona sa rozumie spoločne *najmenej troch osôb* na účel spáchania trestného činu s určitou deľbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu.

Zločinecká skupina - podľa § 129 ods. 4 Trestného zákona sa rozumie štruktúrovaná skupina *najmenej troch osôb*, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viac zločinov (trestný čin obchodovania s ľuďmi je zločin)¹¹⁾, trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 alebo niektorý z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.

¹⁰⁾ SAMAŠ, O. - TOMAN, P. - STIFFEL, H.: trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: 2006, s. 364.

¹¹⁾ Podľa § 11 ods. 1 Trestného zákona je zločin úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov.

V Slovenskej republike sa vyskytujú ako prípady organizovanej trestnej činnosti, tak aj prípady individuálnej trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi.

V prípadoch individuálnej trestnej činnosti prevažujú páchatelia rómskej národnosti. V závislosti od miery organizovanosti sa bude rozlišovať pohlavie osôb, ako aj vekové spektrum osôb zúčastnených na tomto trestnom čine. Páchatelmi sú skôr muži ako ženy, ktorých vekové spektrum je veľmi široké (od 18 do 55 rokov), klesajúce v závislosti od pozície, ktorú vykonávajú (nižšie pozície – nižší vek).¹²⁾

V prípadoch, kde je trestná činnosť organizovaná, najčastejšie býva na čele skupiny muž, ktorý vystupuje v úlohe „vedúceho manažéra“, ktorý sa na vykonávaní trestnej činnosti nepodieľa priamo, ale skôr rozdeľuje úlohy a hľadá potenciálnych zákazníkov. V pozícii „výkonného manažéra“ následne zvykne vystupovať žena (v prípade, že trestnú činnosť páchajú partneri alebo manželia, zväčša ide o partnerku alebo manželku spomenutého vedúceho manažéra), ktorá slúži ako kontaktná osoba medzi zákazníkom a jednotlivou obeťou. Operatívne úlohy, ako je napr. stráženie alebo spreádzanie či dovoz obetí alebo rolu tzv. náborárov, vykonávajú prevažne mladší muži.¹³⁾

POZOR

Ak bol trestný čin obchodovania s ľuďmi spáchaný konaním dvoch alebo viacerých páchatelov (spolupáchatelia) v zmysle § 20 Trestného zákona, zodpovedá každý z nich, ako keby trestný čin spáchal sám. V tomto bode je nevyhnutné pamätať na fakt, že nie len vykorisťovateľ, ale každý zo spolupáchatelov (náborár, prepravca, prechováateľ a vykorisťovateľ) je zločincom.

ÚČEL - Prečo sa to deje?

Pre pochopenie trestného činu obchodovania s ľuďmi je potrebné správne porozumenie jeho účelov, medzi ktoré patrí aj nútená práca. Účely tohto zločinu sú v podstate formy vykorisťovania, prostredníctvom ktorých nadobúda páchatel (namiesto obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá osobne vykonáva nejakú činnosť, za ktorú by v inej situácii dostala odmenu) veľký **neoprávnený finančný zisk**. Pojem vykorisťovanie s rôznym rozsahom jeho vymedzenia obsahujú Palermský protokol, Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi ako aj smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ. Vzhľadom na náš záväzok transpozície smernice do našej legis-

¹²⁾ <http://www.minv.sk/?obchodovanie-s-ludmi-a-slovenska-republika>

¹³⁾ Spracované na základe rozhovorov s dvoma pracovníkmi operatívy UBOK P PZ a jednou vyšetrovatelkou UBOK PPZ.

latívy **budeme brať do úvahy rozsah** vykorisťovania stanovený článkom 2 bodom 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ: „Vykorisťovanie zahŕňa pri najmenšom zneužívanie iných osôb na:

- prostitúciu alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania;
- nútenú prácu alebo služby vrátane žobrania;
- otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo;
- odoberanie orgánov;
- zneužívanie na trestnú činnosť.“

Pri výklade jednotlivých foriem vykorisťovania, resp. jednotlivých účelov (prostredníctvom kazuistik) **musíme vychádzať z momentálne platného právneho stavu, čiže z výpočtu účelov obchodovania s ľuďmi zahrnutých v § 179 Trestného zákona.**

NÚTENÁ PROSTITÚCIA

Prípád

Mladá žena z Ukrajiny si hľadala prácu prostredníctvom pracovnej agentúry v Užhorode. Bola ochotná za prácou vycestovať do zahraničia, agentúre zaplatila 400 eur. Podľa prísľubu v agentúre jej bola ponúknutá práca v hoteli alebo v reštaurácii na území Slovenska, no pracovnú zmluvu nepodpisovala. V apríli 2010 sa viezla autobusom na miesto určenia spolu s ďalšími ženami a dievčatami. Neznámi muži od nich vyzbierali cestovné pasy, vraj kvôli vybaveniu pracovného povolenia. Autobus uháňal takmer bez zastávok. Osádka tvorená prevažne ženami sa dostala cez Poľsko do Českej republiky. Tam niekoľko žien vystúpilo. Irine prikázali vystúpiť spolu s ďalšími tromi dievčatami omnoho neskôr. „Prevzali nás ozbrojení muži. Vôbec sme nevedeli, kde sa nachádzame. Zavreli nás do bytu, z ktorého sme nesmeli vychádzať. Keď sme protestovali, bili nás a zatvárali do pivnice. Tlačili do nás tabletky, od ktorých sme boli omámené,“ spomína Irina. V strachu z bitky a nebezpečných vyhrážok začali postupne ukrajinské ženy poskytovať sexuálne služby Slovákom, Nemcom, Švajčiarom. Irina vyviazla z tohto zajatia iba zázrakom. Po ôsmich mesiacoch vyrozprávala svoj príbeh 35-ročnému klientovi. Po tom, ako ju vykúpil z pasce obchodníkov, medzi ktorými boli nielen Slováci, ale aj Chorváti a muž hovoriaci po rusky, zaviezol bezradnú ženu na východné Slovensko. Od tohto klienta sa Irina dozvedela, že mesto, v ktorom ju nútili vykonávať prostitúciu, bola Bratislava.

NÚTENÁ PRÁCA

Prípady

V marci 2009 sa vo vietnamskej tržnici v Prahe 4 uskutočnil nábor personálnej agentúry Affumicata na sadenie stromčekov v českých štátnych lesoch. Keďže išlo o verejnú zákazku, vzbudzovalo dianie dôveru. Kto by mohol tušiť, že pôjde o jeden z najrozsiahlejších medializovaných obchodov s ľuďmi za účelom nútenej práce v Čechách. V kauze „stromkaři“ sa stali obeťami desiatky Vietnamcov, Ukrajincov, Rumunov i **Slovákov**. Lesní robotníci pracovali od rána do večera šesť - sedem dní v týždni. Niektoré pracovné skupiny hladovali, lebo z občasných záloh si nemohli kúpiť ani dostatok jedla, ktoré by ich posilnilo pri výkone fyzicky namáhavej práce. Ak sa ožobracovaní ľudia ohradili, vyhrážali sa im zástupcovia agentúry násilím. „Bol som chorý, krv mi tiekla z nosa. Šéf sa ma pýtal, prečo nepracujem. Nejakto zastavte a bežte pracovať,“ uzavrel bez akéhokoľvek náznaku záujmu o zdravotný stav zamestnanca. Ten istý pracovník spomína, že ho napokon vyhodili z ubytovne, lebo nadriadenému nebolo po vôli, že opakovane pýtal peniaze, ktoré mu za prácu dlhoval. V situáciách, keď si spomínaný lesný robotník pýtal iba to, čo mu patrí, šéf sa mu vyhrážal bitkou. Praktiky, ktoré nesú znaky nútenej práce, pokračovali aj v roku 2010. Nezaplatené mzdy iba pre 80 pracovníkov, ktorí riešia podlžnosti súdnou cestou, predstavujú 2,5 milióna českých korún. Poškodených by malo byť takmer 600 cudzincov.¹⁴⁾

OTROCTVO A NEVOLNÍCTVO

Otroctvo - definuje Konvencia o otroctve z roku 1926 ako stav alebo životné podmienky osoby, nad ktorou sú vykonávané niektoré alebo všetky právomoci spájajúce sa s právom na vlastníctvo. Otroctvo je úplná osobná závislosť a nesloboda, pri ktorej je človek predmetom vlastníctva a zaobchádza sa s ním tak, ako rozhodne vlastník obete. Osoba stráca všetky práva a slobody. Nemôže sa napríklad slobodne rozhodovať, ani pohybovať.

¹⁴⁾Pozri bližšie na <http://zapravamigrantu.cz/>, www.nerasismu.cz a www.migraceonline.cz

Nevoľníctvo - je veľmi podobné otroctvu. Závislá osoba sama nemôže zmeniť svoje bydlisko ani povolanie ani iné stránky svojho života či života svojich detí. Ku všetkému, i k uzatvoreniu manželstva, potrebuje nevoľník povolenie pána.¹⁵⁾ Na rozdiel od otroka, nevoľník nemohol byť predaný, mohla byť predaná iba pôda, na ktorej pracoval.

Prípady

Osemnásťročnej Betke sľúbil sprostredkovateľ dobre platenú prácu pomocníčky v domácnosti v Taliansku. Pred odchodom podpísala Betka pracovnú zmluvu v kancelárii náborovej agentúry, ale nedovolili jej preštudovať si jej obsah. Miesto toho skončila v Rakúsku. Jej úlohy zahrňovali starostlivosť o deti, varenie, pranie, žehlenie a upratovanie. Mala zakázané komunikovať so svojou rodinou. Zamestnávateľ jej zakázal sa modliť, pretože podľa neho jej to zaberalo čas na prácu. Jej pracovná doba bola od 4.00 do 2.00 h nasledujúceho dňa, takže nemala žiadny čas na odpočinok. Betka sa po mesiaci týrania a znášania neľudských podmienok rozhodla utiecť z domu tak, že vyskočila z druhého poschodia, pričom si zlomila rebrá a poranila nohy. Tento incident videl okoloidúci chodec, ktorý ju odviezol do nemocnice. Následne na to bola o tomto prípade upovedomená polícia. Vďaka svojej odvahe dostať z otroctva sa Betka mohla vrátiť späť k svojej rodine.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI ZA ÚČELOM ODOBERANIA ORGÁNOV, TKANÍV A BUNIEK

Táto forma obchodovania s ľuďmi je zatiaľ u nás nepreskúmaná. Na území Slovenskej republiky nebola dosiaľ identifikovaná žiadna obeť a teda ani zdokumentovaná táto trestná činnosť. Z medzinárodných zdrojov je známe, že najčastejším orgánom, s ktorým sa obchoduje sú obličky. Ide o orgán, ktorý sa v ľudskom tele nachádza v páre, takže odobratie jednej obličky nie je život ohrozujúcim zásahom.

Spoločná publikácia Rady Európy a Organizácie Spojených národov s názvom „Obchodovanie s orgánmi, tkanivami a bunkami a obchodovanie s ľuďmi za účelom odoberania orgánov“¹⁶⁾ poukazuje na potrebu jasne rozlišovať medzi „obchodom s orgánmi, tkanivami a bunkami“ a „obchodovaním s ľuďmi za účelom odnímania ich orgánov za účelom odnímania ich orgánov“, keďže nielen medzi širokou verej-

¹⁵⁾ ŠOLC, M. a kol.: Stručný politický slovník, Vydavateľstvo Sloboda, 1986 str. 196.

¹⁶⁾ Trafficking in organs, tissues and cells and trafficking in human beings for the purpose of the removal of organs (Joint Council of Europe/United Nations study, CoE, 2009).

nosťou, ale aj v radoch odborníkov vedeckej a právnickej obce existuje v týchto pojmoch zmätok. Nejasnosť v pojmoch pritom zabraňuje efektívnemu úsiliu bojovať proti týmto dvom fenoménom, ako aj zabezpečiť komplexnú ochranu a pomoc obeť. Princíp zákazu tvorby finančného zisku s ľudským telom alebo jeho časťami má byť primárne zohľadnený vo vzťahu k problematike transplantácie orgánov. Všetky všeobecne záväzné právne predpisy Slovenskej republiky týkajúce sa transplantácie orgánov by sa mali riadiť touto zásadou.

Prípady

Alberto pochádza z chudobnej štvrte Mexika. Na živobytie si zvyčajne zarábal žobraním. Veľmi často sa nad ním zľutovali najmä turisti. Jedného dňa zastavila pri ňom biela dodávka. Muži, ktorí sedeli vnútri, ho odviezli do reštaurácie, kde sa mohol dosýta najesť. Po celý čas si myslel, že stretol dobrých ľudí, ktorí sa zľutovali nad žobrákom. Až po rokoch, keď ochorel a lekári zistili, že má vyoperovanú obličku, spomenul si, ako sa po nezvyčajnom únose prebral na trávnom priestranstve v štvrti, kde býval. Bol ako omámený, nevedel, ako sa tam dostal. Alberto sa stal obeťou obchodníkov s ľuďmi zameraných na odber ľudských orgánov.

INÉ FORMY VYKORISŤOVANIA

Keďže tvorivosť organizovaných skupín aj jednotlivcov pôsobiacich v oblasti obchodovania s ľuďmi nepozná hraníc a ich postupy sú neustále sofistikovanejšie, nie je zatiaľ známe, aké konkrétne formy vykorisťovania budú existovať v budúcnosti. Legislatíva v čase tvorby ustanovenia § 179 Trestného zákona (rok 2005) úmyselne ponecháva priestor pre ďalšie spôsoby zneužívania termínom „iné formy vykorisťovania“.

Nasledujúce príbehy, v ktorých sa odzrkadľujú „iné formy vykorisťovania“ nie sú vyčerpávajúce a uvádzané sú len tie, ktoré sa v súčasnosti často objavujú medzi prípadmi obchodu s ľuďmi.

1. NÚTENÝ SOBÁŠ

Prípady

Osemnásťročná Zuzana patrí medzi atraktívne mladé dámy. Po skončení strednej školy sa obzerala po zamestnaní. Sondovala ponuky medzi známymi, sledovala nové inzeráty. Jedného dňa prišiel za ňou priateľ s ponukou, ktorá upútala Zuzanu okamžite. Hovoril o pracovnej ponuke s výborným zárobkom vo Veľkej Británii.

Keďže lákavý návrh vyslovil jej blízky človek, ktorý sa navyše ponúkol aj zaplatiť Zuzane cestu lietadlom, dievčine ani nenapadlo preveriť si jeho prísluby. Mráz po chrbte jej prešiel až po príchode do Británie. Ako to už v podobných prípadoch chodí, skupinka zainteresovaných mužov jej okamžite zobrala osobné doklady. Nijaká lukratívna práca ju v zahraničí nečakala. Ubytovanie aj stravu jej hradil jeden z mužov. Ten jej po niekoľkých dňoch ozrejmil, že osobné doklady dostane späť, keď bude poslušná a uzavrie manželstvo s istým Indom. Muža, za ktorého sa mala vydať, predtým nikdy nevidela. Bola zúfalá, bezradná. Keďže organizovaná skupina obchodníkov bola už dlhšie pod dohľadom polície, podarilo sa Zuzanu po policajnej razii vyslobodiť. Dnes spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní a dúfa, že obchodníkov neminie prísny trest.

2. NÚTENÉ ŽOBRANIE

V kontexte Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV **sa nútené žobranie považuje za formu nútenej práce alebo služby**, ako je to vymedzené aj v Dohovore ILO č. 29 z roku 1930 o nútenej alebo povinnej práci.

Prípád

Konzulárny úrad Slovenskej republiky v Nemecku kontaktovala nemecká polícia ohľadom veľmi špecifického prípadu slovenského občana. Bol nevidiaci a neschopný pohybovať sa v neznámom prostredí bez znalosti reči a bez cudzej pomoci. Priznáva, že bol nútený žobrať už dávnejšie v Rakúsku a Holandsku. Človek, ktorý ho pred niekoľkými rokmi zobchodoval na žobranie do Rakúska, bol odsúdený. Tentoraz uniesli dvaja muži fyzicky postihnutého muža priamo spreď obchodu v meste. Natlačili ho do dodávky a vyhrážali sa mu bitkou, ak by sa pokúsil voči únosu vzoprieť. Po niekoľkých dňoch žobrania zistil, že jeho únoscovia podobným spôsobom vykorisťovali aj ďalších ťažko zdravotne postihnutých mužov - niektorí boli odkázaní na invalidné vozíčky. Striedali mestá, bez možnosti hygieny a kvalitnej stravy či dôstojných podmienok na prespatie, márne čakali aspoň malý podiel z vyžobranej sumy.

3. VYKORISŤOVANIE NA TRESTNÚ ČINNOSŤ

Výraz „vykorisťovanie na trestnú činnosť“ by sa mal chápať ako vykorisťovanie osoby na páchanie takých trestných činov, ako sú okrem iného vreckové krádeže, krádeže v obchodoch, obchodovanie s drogami a iná podobná činnosť, ktorá je trestná a ktorá zahŕňa finančný prospech pre páchatela.¹⁷⁾

Prípád

Balogovci majú šesť detí. Najmladší Jurko má štyri roky, najstarší Janko desať. Tridsaťdvaročná Marta priviedla každý rok na svet jedno zo svojich detí. S druhom si v krajskom sídle nedokážu nájsť zamestnanie. Sotva zvládli ukončiť základnú školskú dochádzku. Keď ich deti odrástli z plienok, odovzdali ich Arpádovi na vyrovnanie svojho dlhu. Zatiaľ čo sa ratolesti rozpráchnu medzi nakupujúcich ľudí pohybujúcich sa po hlavnej ulici, alebo v letných mesiacoch obchádzajú medzi oddychujúcimi v letných záhradách, rodičia čakajú spolu s Arpádom na lavičke. Menšie deti vyvolávajú súcití okoloidúcich a žobrujú. Mnoho obyvateľov mesta i turistov sa zľutuje a do drobných rúčok vloží kovový peniaz. Janko spoločne s o rok mladšou sestrou Ivetou majú inú úlohu. Drobné krádeže, ktorých sa dopúšťajú, majú rovnako ako vyžobrané eurá ich mladších súrodencov, vytrhnúť rodinu z najhoršieho a napomôcť vrátiť veľké dlhy Arpádovi. Ani si neuvedomujú, že sa tak stali obeťami obchodovania s ľuďmi.

SÚHLAS OBETE

V tomto bode je potrebné zdôrazniť, že osoba mohla súhlasiť s migráciou za nelegálnou prácou, s použitím falošných či pozmenených cestovných dokladov, dokonca aj s tým, že bude vykonávať prostitúciu, a napriek tomu sa táto osoba môže stať obeťou obchodovania s ľuďmi, **pretože nesúhlasila s vykorisťovaním**. Súhlas je irelevantný, ak na jeho získanie boli použité niektoré z prostriedkov definície obchodovania s ľuďmi.

Prípád

Filipa je 26 - ročná prostitútka na východnom Slovensku. Priateľ jej známeho, Eduard, navrhne, aby išla pracovať do erotického salóna v Bratislave. Sľubuje jej, že bude poskytovať iba chránený sex a pracovať osem hodín denne. **Filipa súhlasí**. Ide s Eduardom do Bratislavy. Keď tam prídu, Eduard ju núti pracovať mnoho hodín denne a poskytovať klientom všetky druhy sexuálnych služieb bez kondómov. Keď chce odísť, vyhráža sa jej.

¹⁷⁾ K tomu pozri bod 11 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV.

Ktorý z výrokov je pravdivý?

- a) **Nejde o obchodovanie s ľuďmi**, pretože Filipa dobrovoľne súhlasila.
- b) **Ide o obchodovanie s ľuďmi**, pretože Filipa dobrovoľne nesúhlasila pracovať spôsobom, akým musí.¹⁸⁾

1.2 NÚTENÁ PRÁCA

Nútená práca ako jedna z foriem vykorisťovania v rámci spáchania trestného činu obchodovania s ľuďmi má svoju vlastný režim existencie. Zrušenie a definovanie nútenej práce bolo zahrnuté už v Dohovoroch ILO č. 105 a č. 29. V zmysle článku 1 Dohovoru ILO č. 105: „Každý člen Medzinárodnej organizácie práce, ktorý ratifikuje tento dohovor, sa zaväzuje potláčať a nepoužívať akúkoľvek formu nútenej alebo povinnej práce.“¹⁹⁾

Podľa článku 2 Dohovoru ILO č. 29 sa pod termínom „**nútená alebo povinná práca**“ označuje „**každá práca alebo služba, ktorá sa od ktorejkoľvek osoby vymáha pod hrozbou akéhokoľvek trestu, a na ktorú sa táto osoba neponúkla dobrovoľne.**“²⁰⁾

Kľúčovými elementmi definície nútenej práce / služby sú:

- **každá práca alebo služba** – zahŕňa všetky typy prác, servisov a zamestnaní bez ohľadu na druh odvetvia alebo povolania v rámci legálnych a formálnych zamestnaní, rovnako ako v rámci nelegálnych a neformálnych zamestnávania;
- **ktorákoľvek osoba** – týka sa to dospelých rovnako ako detí, nehľadiac na ich štátnu príslušnosť, pričom je irelevantné či je osoba štátnym príslušníkom krajiny, v ktorom bola vykorisťovaná za účelom nútenej práce, alebo v ktorom bola identifikovaná;

¹⁸⁾ **Filipa sa stala obeťou nútenej práce.** Ak aj obeť súhlasila so samotným vykorisťovaním, takýto súhlas je irelevantný, ak bol použitý ktorýkoľvek z vyššie uvedených prostriedkov, pretože jej súhlas nebol dobrovoľný a vážny, keďže bola k tomu donútená.

¹⁹⁾ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 340/1998, ktorým Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky oznamuje, že dňa 25. júna 1957 na 40. zasadnutí Generálnej konferencie Medzinárodnej organizácie práce v Ženeve bol prijatý Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zrušení nútenej práce č. 105.

²⁰⁾ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 506/1990, ktorým Federálne ministerstvo zahraničných vecí oznamuje, že dňa 28. júna 1930 bol na 14. zasadnutí generálnej konferencie Medzinárodnej organizácie práce prijatý Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o nútenej alebo povinnej práci č. 29.

- **pod hrozbou akéhokoľvek trestu** - odkazuje na trestné sankcie, rovnako ako na rôzne formy nátlaku, ako sú hrozby, násilie, zadržovanie dokladov totožnosti, uväznenie alebo nevyplácanie mzdy, trest môže mať aj formu straty práv alebo výsad zamestnanca;
- **dobrovoľnosť** - ide o súhlas zamestnanca vzťahujúci sa na jeho vstup do zamestnania a jeho slobodu opustiť zamestnanie kedykoľvek sa tak rozhodne, s príslušnou výpovednou lehotou v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi a kolektívnymi zmluvami.²¹⁾

Otázky vyplývajúce z tejto definície v nadväznosti na obchodovanie s ľuďmi sú napriek jej podrobnej analýze veľmi sporné. Nakoľko kruté musia byť pracovné podmienky, aby bolo možné danú osobu označiť za obeť obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce.

Najdôležitejším indikátorom nútenej práce ako trestného činu obchodovania s ľuďmi je **element donútenia**. Weissbrodt odkazuje na „travaux préparatoires“ Palermského protokolu a tvrdí, **že donútenie je v každej situácii, kedy daná osoba nemá žiadnu reálnu či priateľnú alternatívu, než sa podrobiť zneužívaniu.**²²⁾ Týmto princípom sa riadi aj judikatúra súdov v krajinách EÚ, v prípadoch právoplatných rozsudkov za trestný čin obchodovania s ľuďmi a obdobne interpretuje element donútenia, ako aj zneužitia zraniteľnej pozície osoby za účelom získania jej súhlasu.

²¹⁾ International Labour Office: Combating Forced Labour a Handbook for Employers and Business (Introduction and Overview). Ženeva: 2008, s. 8

²²⁾ WEISSBRODT, D.: Abolishing Slavery and its Contemporary Forms. Londýn: 2002, s. 199. Dostupné na: <http://www.antislavery.org/homepage/resources/Weissbrodt>

Veľmi frekventovaným predmetom diskusií politikov, politológov, sociológov, kriminológov a iných odborníkov o svetovom dianí, ako aj v informačných prostriedkoch a neformálnych rozhovoroch medzi ľuďmi v posledných rokoch je pojem globalizácia. Štúdia o vývoji ľudstva, vypracovaná Organizáciou spojených národov, charakterizuje **globalizáciu ako jav, ktorý umožňuje voľný tok peňazí a obchodu, spojený s voľným tokom myšlienok a informácií, ktoré umožňujú nové technológie.**²³⁾

Hoci globalizácia prispieva k zlepšovaniu životnej úrovne v rozvinutom svete, sprevádza ju prehľbujúca sa nerovnosť medzi štátmi aj medzi obyvateľmi v rámci jednej krajiny. Pohyb ľudí hladajúcich si prácu je vo väčšine krajín podmienený zložitými mechanizmami legálneho vstupu do krajiny, čo v konečnom dôsledku vytvára živnú pôdu aj pre obchod s ľuďmi a jednu z jeho foriem - nútenú prácu.

2.1 ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Nútená práca je globálnym javom, ktorý ovplyvňuje všetky regióny, krajiny, rôzne ekonomické sektory, a najmä pracovníkov vo formálnych aj neformálnych pracovných pomeroch. Avšak sú určité kategórie zamestnancov, ktorí sú viac zraniteľní, než ostatní. Niektorí z nich sú v ohrození, pretože majú status nelegálneho migranta, alebo pre ich etnický pôvod či chudobu, v ktorej sa ocitli.²⁴⁾

MIGRÁCIA

Migrácia je v súčasnosti jedným z charakteristických prejavov globalizácie, ktorý ovplyvňuje ľudstvo v každej etape vývoja spoločnosti. **Zahŕňa pohyb osoby alebo skupín osôb z jednej geografickej jednotky do druhej cez administratívnu či politickú hranicu s cieľom usadiť sa definitívne alebo prechodne na mieste inom, ako je miesto pôvodu osoby.**²⁵⁾

²³⁾ BUBELÍN, J.: Prevencia kriminality. Bratislava: 2001, s. 5.

²⁴⁾ International Labour Office: A Handbook for Employers and Business (Interdiction and Overview). Ženeva: 2008, s. 16.

²⁵⁾ DIVINSKÝ, B.: Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - stav, trendy, spoločenské súvislosti. Bratislava: 2005, s. 17.

Za migranta je považovaný človek, ktorý prichádza k nám zo zahraničia, podobne označujeme za migranta aj Slováka, ktorý vycestuje za prácou mimo územia Slovenskej republiky. Obaja sa za istých okolností môžu ocitnúť v ohrození náborárov či novodobých otrokárov.

Za jeden z najzákladnejších prostriedkov vykorisťovania migrujúcich pracovníkov – aj v rámci problematiky obchodovania s ľuďmi a fenoménu – nútená práca, sa považuje **izolovanosť**. Hovoríme o nej, keď sa zamestnávateľi stále rafinovanejšie snažia zabrániť svojim pracovníkom, aby boli v kontakte s miestnou populáciou.

Migranti sa vyznačujú **neznalosťou práv**, ktoré im garantujú medzinárodné aj národné právne normy. Tento stav v nich často vyvoláva pocit zodpovednosti za nesprávne rozhodnutia, najmä ak nemajú povolenie na prácu a zamestnávateľ sa im vyhráza, že ak ho pôjdu udať, alebo sa budú niekomu sťažovať, nahlási ho na políciu. Človek, ktorého sa takýto psychický nátlak týka, si uvedomuje, že v lepšom prípade môže byť beztriestne deportovaný späť do krajiny pôvodu. Z neznalosti sankcií majú migrujúci pracovníci strach a podvolia sa nátlakovým krokom páchatelov. Zamestnávateľi ich často najímajú aj kvôli **jazykovej bariére**. Hoci zamestnávajú cudzincov bez možnosti dorozumieť sa, nemajú záujem poskytnúť im ani základné jazykové vzdelanie.²⁶⁾

FAKTORY MIGRÁCIE

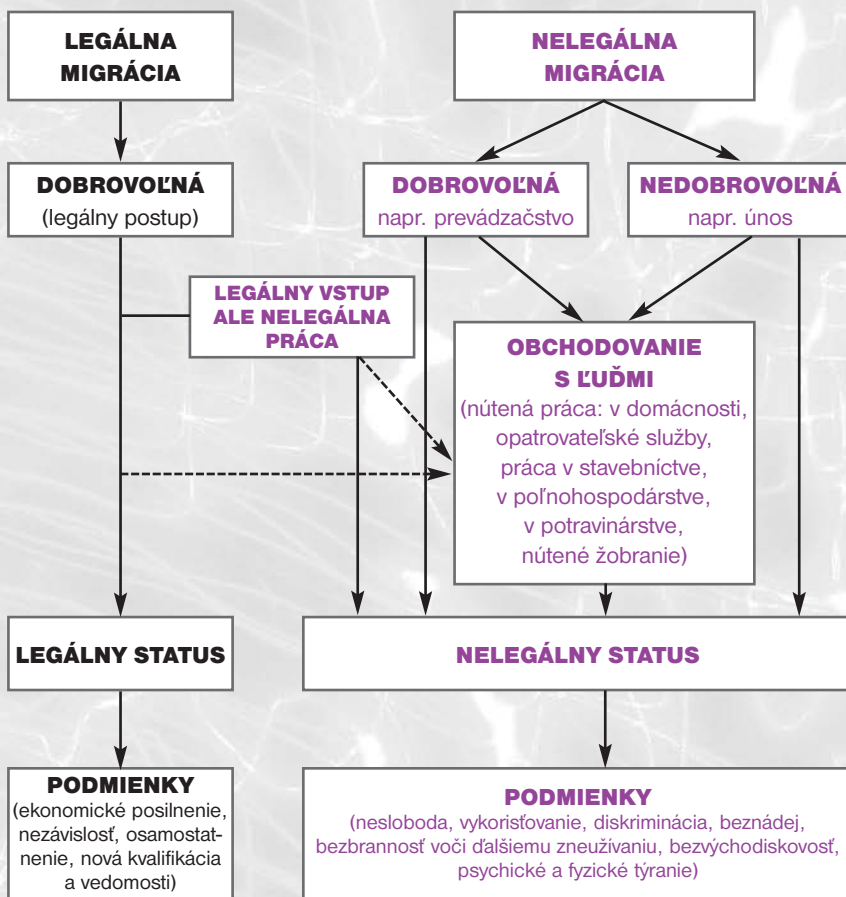
Súbor faktorov ovplyvňujúcich rozhodnutie ľudí migrovať je rozdelený na tzv. push a pull faktory, ktoré však navzájom úzko súvisia. Medzi **push faktory migrácie** (t. j. odstredivé, vyláčajúce faktory, ktoré podnecujú migrantov k opusteniu domovskej krajiny) sa vo všeobecnosti radia politická nestabilita, represie, vysoká nezamestnanosť, potláčanie osobných slobôd, prírodné katastrofy, vojny. V posledných rokoch sa stali najdôležitejšími príčinami migrácie ekonomické dôvody a rastúca chudoba. Je zaujímavé, že práve push faktory súvisia s oslabením ostražitosti migrujúcich osôb. Túžba po lepších životných podmienkach ich neraz ženie do rizík, ktoré by za iných okolností neakceptovali.

Snaha po vyššom životnom štandarde v cieľovej krajine, lepšie pracovné podmienky, dodržiavanie demokratických princípov, sloboda, možnosť rýchlo zbohatnúť, ale tiež istý nádyh dobrodružstva sú základné **pull faktory**. Jednoducho by sme ich

²⁶⁾ ODLER, R.: Vývoj migrácie po vstupe SR do Schengenu a dopad na obchodovanie s ľuďmi. Príloha č. 5 čiastkovej úlohy: „Formy obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce“ v rámci projektu „Prognóza páchania trestného činu obchodovania s ľuďmi s prihliadnutím na vstup SR do Schengenu“.

mohli tiež označiť ako ponúkané či predstierané lákadlá (vzťahujúce sa k cieľovej krajine) pre státisíce nespokojných ľudí s dosiahnutou životnou pozíciou v domovine a vidinou rozprávky za jej hranicami. **Samotnú migráciu ovplyvňuje spolupôsobenie push a pull faktorov.**

VZŤAH MIGRÁCIA A OBCHODOVANIE S ĽUĎMI NA NÚTENÚ PRÁCU

Graf znázorňuje cesty legálneho a nelegálneho migranta a súčasne zdôrazňuje, že migrantovi s nelegálnym statusom vzniká väčšie riziko stať sa obeťou obchodu s ľuďmi za účelom nútenej práce.

2.1.1 CUDZINCI

Cudzincom je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky.²⁷⁾

Občanom Únie je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky a je štátnym občanom niektorého členského štátu.²⁸⁾

Štátnym príslušníkom tretej krajiny je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky ani občanom Únie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.²⁹⁾

Neznalosť zákonov krajiny, neznalosť jazyka a celkovo neznáme prostredie, v ktorom sa pohybuje, zaraďuje cudzinca medzi znevýhodnené - teda aj zraniteľné osoby. Tieto osoby hľadajú na území cudzieho štátu spravidla nové kontakty s ľuďmi - nové známosti, ubytovanie, prácu a ďalšie sociálne väzby potrebné pre novú existenciu. Migranti sú na území Slovenskej republiky ako v každej cieľovej krajine v zraniteľnej pozícii hneď z viacerých dôvodov. Je to ich zlá ekonomická situácia, aktuálna ekonomická kríza, možná nelegálnosť postavenia v Slovenskej republike a nemožnosť alebo nízka motivácia vrátiť sa do krajiny pôvodu z rôznych osobných, politických, sociálnych či ekonomických dôvodov. Táto zraniteľnosť postavenia migrantov zvyšuje ich ochotu prijať rizikovejšie rozhodnutia, napríklad vzhľadom na prácu. Obchodníci s ľuďmi sú si veľmi dobre vedomí tejto zraniteľnosti migrantov a cielene ich situáciu zneužívajú.

PREHLAD O VYDANÝCH POVOLENÝCH POBYTOCH V SLOVENSKEJ REPUBIKE³⁰⁾

Štát, z ktorého migranti pochádzajú	2008	2009	2010	2011 (do 30. 6.)
Ukrajina	1 761	1 461	1 068	418
Vietnam	1 307	408	290	138
Čína	465	347	357	169
Rusko	335	407	364	175

²⁷⁾ § 2 ods. 2 zákona č. 404/ 2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁸⁾ § 2 ods. 3 zákona č. 404/ 2011 Z. z.

²⁹⁾ § 2 ods. 4 zákona č. 404/ 2011 Z. z.

³⁰⁾ Zdroj úrad hraničnej a cudzineckej polície prezídia Policajného zboru.

Ako vidieť z prehľadu, najviac povolení na pobyt v Slovenskej republike bolo v sledovanom období vydaných ukrajinským občanom, ktorí sa tak stávajú najohrozenejšou národnosťou (do úvahy pripadajú len národnosti iných ako členských štátov EÚ) v rámci ohrozenia ich vykorisťovania na nútenú prácu.

V prípade **obetí obchodovania s ľuďmi, ktorí sú súčasne nelegálnymi migrantmi** v rámci EÚ, v súlade s článkom 5 smernice 2004/81/EC zo dňa 29. apríla 2004 majú kompetentné orgány povinnosť informovať osoby, ktoré sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín a o **ktorých takéto orgány predpokladajú, že sú obeťami obchodovania s ľuďmi**, o možnostiach, ktoré pre takéto osoby vyplývajú zo smernice. V zmysle smernice nie je preto potrebné, aby sa osoba „samoidentifikovala“. Štátni príslušníci tretích krajín, u ktorých **existuje dôvod domnievať sa**, že sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, majú predovšetkým nárok na lehotu na rozmyslenie, počas ktorej sa môžu zotaviť a prijať informované rozhodnutie o svojej spolupráci s príslušnými orgánmi. Príslušné orgány majú počas lehoty na rozmyslenie proaktívne preverovať zistené skutočnosti týkajúce sa predmetnej osoby a trestného činu obchodovania s ľuďmi vrátane využitia možností medzinárodnej spolupráce.

Počas lehoty na rozmyslenie nie je možné vydať akékoľvek rozhodnutie o repatriácii alebo administratívnom vyhostení uvedených osôb a členské štáty EÚ sú povinné povoliť dotknutým osobám ostať na ich území.³¹⁾

V tejto súvislosti je ako minimum nevyhnutné preverovať nelegálnych migrantov, ktorých príslušníci úradu hraničnej a cudzineckej polície prezídia Policajného zboru (ďalej len „ÚHCP PPZ“) zadržali v súvislosti s hľadaním indikátorov obchodovania s ľuďmi. Ak sa zadržané osoby preukážu falošnými alebo pozmenenými cestovnými dokladmi alebo odmietnu inak vierohodne preukázať svoju totožnosť, je v rozpore s ustanoveniami Dohovoru Rady Európy pristupovať k rozhodnutiam o administratívnom vyhostení bez toho, aby sa najskôr preverilo, ak na to existuje dôvod, či nejde o obeť obchodovania s ľuďmi. Jedným zo základných znakov *modu operandi* obchodníkov s ľuďmi v kontexte nelegálnej migrácie je zapájanie obetí obchodovania do trestnej činnosti, najmä v súvislosti s prechovávaním falšovaných alebo pozmenených cestovných dokladov. Keďže v takýchto prípadoch môže ísť o obeť obchodovania s ľuďmi, je nevyhnutné podniknúť kroky na ich správnu identifikáciu medzi ostatnými nelegálnymi migrantmi a začleniť ich do systému pomoci a starostlivosti.

³¹⁾ Zákon č. 404/2011 Z. z. a Smernicu Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na pobyt pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi alebo ktorí sa stali predmetom žaloby nelegálneho prisťahovalectva.

S cieľom zabezpečiť ochranu na spoločnej hranici medzi EÚ a Ukrajinou a predchádzať príčinám zločineckých prejavov na Slovensko - ukrajinskej hranici, ako aj organizovať a podporovať vzájomnú spoluprácu medzi ÚHCP PPZ a operatívnymi orgánmi Štátnej hraničnej služby Ukrajiny bol vypracovaný **Protokol o priamej vzájomnej spolupráci operatívnych orgánov**. Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP PPZ v zmysle tohto Protokolu plní úlohy v oblasti výmeny informácií v záujme ochrany spoločných štátnych hraníc. Situáciu hodnotia obe strany na pravidelných stretnutiach minimálne raz za štvrtrok.

ÚHCP PPZ vyvíja činnosť zameranú na odhaľovanie trestnej činnosti nielen na vonkajšej hranici Schengenského priestoru. I napriek skutočnosti, že svojho času boli zrušené vonkajšie hranice so susednými štátmi (krajinami Schengenského priestoru), aj naďalej sú tieto oblasti monitorované. V pohraničných oblastiach Slovenskej republiky, sú zriadené tzv. „spoločné kontaktné pracoviská“, kde policajti úzko spolupracujú pri zisťovaní totožnosti cudzincov, pri kontrole pobytov cudzincov. Ich činnosť je zameraná aj na riešenie problematiky obchodovania s ľuďmi vrátane nútenej práce.

Pomoc pre migrantov poskytuje v Slovenskej republike aj **Migračné informačné centrum Medzinárodnej organizácie pre migráciu**, ktoré bolo zriadené v roku 2006. Jeho cieľom je sprostredkovať migrantom pomoc, konzultácie a potrebné informácie napomáhajúce ich integrácii do pracovného a spoločenského života v Slovenskej republike.

Počas svojej doterajšej existencie centrum poskytlo individuálne poradenstvo **viac ako 3 000 cudzincom** a ich rodinám v hlavných oblastiach ich života, ako sú pobyt, rodina, zamestnanie, podnikanie, vzdelávanie, občianstvo a podobne. Celkový počet počas tohto obdobia presiahol 5270 konzultácií. V rámci podpory vzdelávania Migračné informačné centrum Medzinárodnej organizácie pre migráciu poskytlo poradenstvo a finančnú podporu na absolvovanie rekvalifikačného kurzu **viac ako 170 klientom**.

S finančnou podporou Migračného informačného centra kultúrni mediátori zorganizovali celkovo 80 informačných stretnutí vo forme rôznych spoločenských, kultúrnych a športových podujatí, ktorých cieľom je predstaviť svoju kultúru verejnosti, podporiť spoločenský život komunity a sprostredkovať jej relevantné informácie.³²⁾

³²⁾ <http://mic.iom.sk/>.

2.1.2 SLOVENSKÍ OBČANIA

Medzi osoby, ktoré najčastejšie riešia dilemu - odísť za prácou do zahraničia alebo zostať v Slovenskej republike - patria dve najmarkantnejšie kategórie. Problém zamestnať sa a získať stály príjem vyvstáva po zmene spoločensko-ekonomických pomerov v Slovenskej republike najmä v skupinách obyvateľstva s najnižším stupňom vzdelania. Táto vrstva obyvateľstva je najzraniteľnejšia aj v súvislosti s dôsledkami hospodárskej krízy a rastúcej miery nezamestnanosti. Nie je tajomstvom, že pri prepúšťaní sú medzi prvými práve ľudia bez vzdelania. Takto znevýhodnené skupiny obyvateľstva neraz páchajú drobné krádeže. V sociálne slabých komunitách negatívnym javom je výskyt úžery. Napríklad prostredie známe z mnohých východoslovenských rómskych marginalizovaných komunít poznačených rozličnými sociálnymi anomáliami priam nabáda k tomu, aby sa práve tí najbiednejší stali obeťami náborárov nútenej práce.

Ďalšou zraniteľnou skupinou sú absolventi škôl, ktorí majú ťažkosti umiestniť sa na domácom trhu práce. V ich ponímaní má vycestovanie za hranice vlasti, okrem nevyhnutnosti zamestnať sa, aj nádych dobrodružstva, prísľub zdokonalenia sa v cudzom jazyku, oboznámenia sa so životom v inej krajine. Skupina mladých ľudí, ktorí odchádzajú za prácou do zahraničia, je navyše okúzlená vidinou väčšieho zisku. Po otvorení trhu práce v rámci EÚ sú platové rozpätia pre jednotlivé profesie zverejňované, takže porovnanie platov býva prioritnou motiváciou pre mladých k vycestovaniu za prácou do zahraničia.

Spomínané skupiny obyvateľstva, či si to už uvedomujú alebo nie, stávajú sa potenciálnymi obeťami obchodovania s ľuďmi. Je potrebné zdôrazniť, že najmä prvá skupina osôb s nižším vzdelaním, ktorú by sme mohli tiež zaradiť pod pojem znevýhodnené skupiny obyvateľstva, sa môžu stať obeťami nútenej práce nielen v zahraničí, ale rovnako aj na území Slovenskej republiky. Špecifickou skupinou ohrozených sú deti, spomedzi nich najmä tie, ktoré vyrastali v detských domovoch alebo sú občania so zdravotným postihnutím. V prvom rade vek, v druhom hendikep, motivujú niektorých jednotlivcov zneužívať práve takéto obeť.

NEZAMESTNANOSŤ

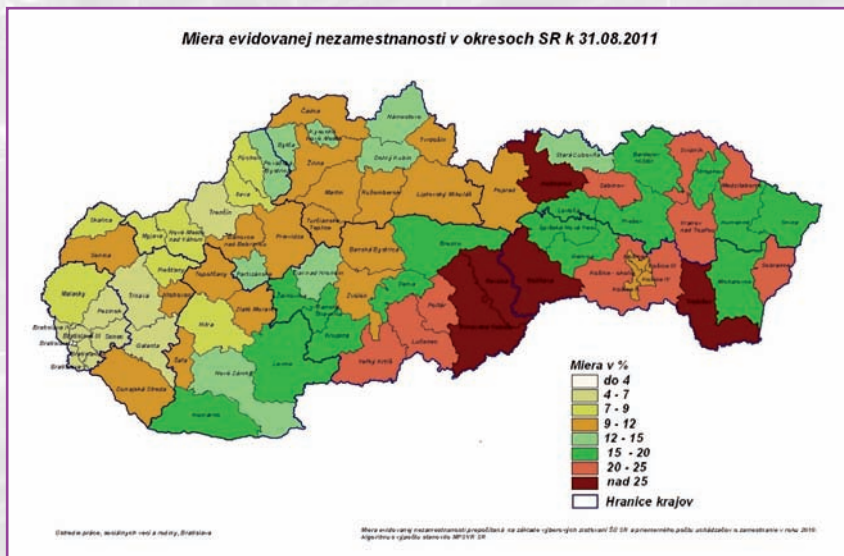
Vysoká miera nezamestnanosti, ktorá je typická pre niektoré regióny Slovenskej republiky už viac rokov, núti ľudí odísť za prácou do zahraničia. Sociológovia však bubnujú na poplach v spojitosti s obyvateľstvom takzvaných „hladových dolín“, kde už niekoľko generácií obyvateľov nemá potrebné pracovné návyky. V dôsledku útlmu ťažby v baniach s nerastným bohatstvom, respektíve po uzavretí fabriek, ktoré boli v niektorých regiónoch jediným zdrojom príjmov, zostali celé rodiny bez pracov-

ných príležitostí. Faktom zostáva, že je pre nich náročné vynakladať čo i len skromné finančné prostriedky na každodennú dochádzku za prácou do okresných, respektíve krajských miest. Navyše, zárobok v službách či obchode spravidla len nepatrne prevyšuje príspevky v nezamestnanosti. Bude veľmi problematické prekenuť dlhodobú naviazanosť takýchto komunít na sociálny systém štátu. Je pochopiteľné, že regióny s najvyššou mierou nezamestnanosti, sa stávajú zároveň aj miestami, odkiaľ pochádzajú najvyššie počty potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi. Práve dlhodo nezamestnaných občanov dokážu náborári na nútenú prácu azda najjednoduchšie nalákať vyfabulovanými ponukami i ultimatívnyimi pokynmi. Vidina hoci nepatrnej úspešnosti živila rodiny na farme či stavbe kdekoľvek v zahraničí, hoci bez akejkoľvek záruky serióznosti, je vnímaná ľuďmi žijúcimi v podmienkach hmotnej núdze ako náhle šťastie, ako vyhliadka na rýchly únik z finančných ťažkostí.

Podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny dosiahli najvyššiu mieru evidovanej nezamestnanosti v roku 2010 podobne aj v prvom polroku roka 2011 - **nad 25 percent** - región Rožňava, Revúca, Rimavská Sobota, Trebišov, Kežmarok.

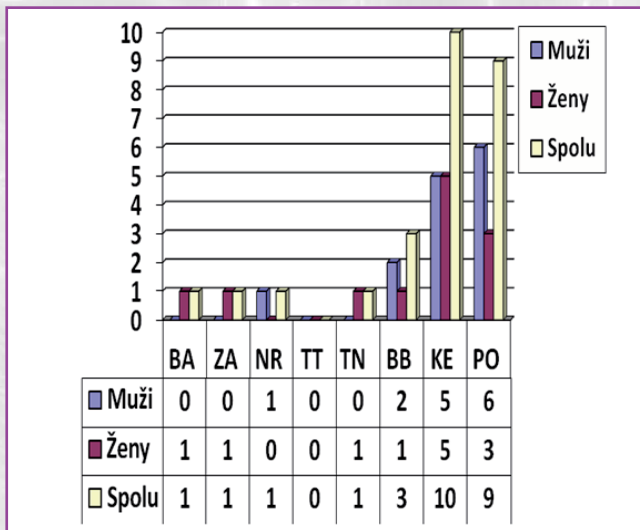
Medzi **20-25 percentnou** evidovanou mierou nezamestnanosti sa pohybovali regióny Poltár, Lučenec, Veľký Krtíš, Košice- okolie, Sabinov, Vranov nad Topľou, Svidník, Medzilaborce, Sobrance.

Medzi **15-20 percentami** nezamestnaných bolo zaznamenaných v Komárne, Žarnovici, Banskej Štiavnici, Krupine, Detve, Brezne, Levoči, Spišskej Novej Vsi, Prešove, Gelnici, Bardejove, Stropkove, Humennom, Snine, Michalovciach.

ODKIAL POCHÁDZAJÚ OBETE

V rámci harmonizovaného zberu dát o obetiach a páchateloch trestného činu obchodovania s ľuďmi bol zostavený graf, ktorý vypovedá o pôvode obetí obchodovania s ľuďmi zaradenými do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi za rok 2010:

Z hľadiska regiónu pôvodu obetí obchodovania s ľuďmi môžeme z grafu usúdiť, že najviac obetí obchodovania s ľuďmi pochádza z Košického kraja (38,46 % z celkového počtu obetí) a z Prešovského kraja (34,62 % z celkového počtu obetí). Z východoslovenského regiónu pochádza až 73% obetí z celkového počtu tých, ktorí boli zaradení do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Pri zameraní sa na obeť obchodovania s ľuďmi ženského pohlavia, väčšina z nich pochádza z košického regiónu, čo predstavuje 41,66 % z celkového počtu ženských obetí obchodovania s ľuďmi. Najviac obetí mužského pohlavia pochádza z prešovského regiónu. Z celkového počtu obetí predstavuje táto skupina 42,86%.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že pri sledovaní pôvodu obetí a ich pohlavia sa potvrdilo, že najviac ženských, ako aj najviac mužských obetí pochádza z východoslovenského regiónu.

Dôvody migrácie

Takmer výhradne bol hlavným dôvodom migrácie **pracovná príležitosť**, ktorá bola v dvoch prípadoch spojená aj s inými dôvodmi, konkrétne v jednom prípade s problémami v rodine a v druhom prípade s možnosťou štúdia, dobrodružstvom a emancipáciou.

Činnosť v čase náboru

Väčšina z obetí obchodovania s ľuďmi bola **v čase náboru nezamestnaná**. Výnimkou boli prípady dvoch žien - prvá bola v čase zobchodovania na materskej dovolenke, v druhom prípade sa jednalo o dobrovoľnú prostitútku.

Pokiaľ ide o obeť obchodovania s ľuďmi a regióny, z ktorých pochádzajú, možno konštatovať, že z regiónov s najvyššou evidovanou mierou nezamestnanosti pochádza zároveň aj najviac obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi.

Za prvých osem mesiacov roka 2011 je zaradenie obetí do krajov, z ktorých pochádzajú, obdobné. Najviac - 25 zaevidovaných obetí pochádza z okresu Košice - okolie, 3 obeť pochádzajú z Banskobystrického kraja, 4 z Nitrianskeho, 3 zo Žilinského, jedna z Prešovského kraja.

V roku 2011 je badateľná zmena pôvodu obetí a teda aj čiastočný odklon od faktoru - miera nezamestnanosti. Regióny s najvyššou evidovanou mierou nezamestnanosti nekorešponujú s regiónmi, z ktorých pochádzajú obeť obchodovania s ľuďmi.

Medzi regiónmi ohrozenými ako jedným, tak aj druhým sledovaným javom, zostáva iba okres Košice - okolie, pričom je zaznamenaný nárast o 15 obetí oproti roku 2010.

Ukazuje sa, že v roku 2011 náborárom podľahli už aj osoby z regiónov Trenčín, Považská Bystrica, Trnava a Bratislava, ktoré nie sú na špici regiónov s najvyššou evidovanou mierou nezamestnanosti.

MODELY POLITIKY ZAMESTNÁVANIA PRE PRÁCU V ZAHRANIČÍ

Politika zamestnávania v zahraničí, vrátane jej inštitucionálnych štruktúr, má za cieľ usmerňovať migráciu systematickým a účelným spôsobom. Okrem iného má aj chrániť potenciálneho migrujúceho pracovníka pred náborovou diskrimináciou v krajine pôvodu, ktorá môže vyústiť do obchodovania s ľuďmi a nútenej práce.

Kľúčovým aspektom pri posudzovaní zamestnaneckej politiky pre prácu v zahraničí zostáva otázka, či by mal štát v tejto sfére zasahovať a pokiaľ áno, do akej miery. Napríklad: mal by štát iba určovať základné normy pre najímanie osôb, aby prinútil súkromné firmy dodržiavať určité pravidlá, alebo by mal služby spojené s náborom pracovníkov zaisťovať sám štát, buď v prítomnosti konkurencie zo súkromného sektoru, alebo v podobe monopolu?

Medzinárodná organizácia práce ILO rozlišuje 4 nasledujúce hlavné modely politiky zamestnávania pre prácu v zahraničí:³³⁾

1. Laissez - faire³⁴⁾

Štát do zamestnávania migrujúcich pracovníkov nijak nezasahuje. Tento liberálny prístup dáva voľnú ruku sprostredkovateľom a obchodníkom s ľuďmi.

2. Regulovaný systém

Prvoradým cieľom je zaistiť, aby občania štátu získali legálne zamestnanie v zahraničí za podmienok, ktoré úrady v krajine pôvodu považujú za prijateľné. Obvykle štát zasahuje na troch úrovniach:

- obmedzuje nábor obmedzením vstupu zahraničných zamestnávateľov a iných agentúr na trh práce;
- stanovuje minimálne podmienky pre pracovnú zmluvu;
- obmedzuje výjazd zamestnancov na určité pracovné pozície alebo len na tie, ktoré spĺňajú určité podmienky.

3. Štátom riadený systém

Tento model vyžaduje aktívnejšiu účasť štátnych inštitúcií a predpokladá vytvorenie špecializovanej organizácie, ktorej jedinou úlohou je zaistiť, aby boli dosiahnuté ciele politiky zamestnávania v zahraničí. Úrad pre zamestnávanie má nasledujúcu právomoc:

- zriaďovať v zahraničí služby pracovného atašé (pracovný atašé zastupuje krajinu pôvodu migrujúcich pracovníkov a vykonáva funkcie, ktoré obvykle vykonávajú národné úrady v prijímacom štáte, kde sú slabé pracovné inštitúcie);
- sledovať náborové a pracovné zmluvy so zahraničnými vládami (bilaterálne alebo multilaterálne pracovné zmluvy) alebo so súkromnými zamestnávateľmi;
- obmedzovať emigráciu určitých kategórií zamestnancov;
- dohliadať na aktivity náborárskych firiem;
- vyberať poplatky a peňažné záruky od zamestnancov a od zahraničných zamestnávateľov alebo ich agentov.

³³⁾ Medzinárodná organizácia pre migráciu: Obchodovanie s ľuďmi za účelom nuceného práce (Způsoby monitorování nábory migrujících pracovníků). Ženeva: 2005, s. 25.

³⁴⁾ Laissez - faire - v doslovnom preklade z francúzskeho jazyka znamená „nechajte robiť“, čo vystihuje liberálnosť popisovaného systému.

4. Štátny monopol

Súkromný sektor nehrá v migrácii žiadnu rolu. Štruktúra tohto druhu systému je veľmi jednoduchá a je tvorená predovšetkým centrálnym úradom pre zamestnávanie v zahraničí, ktorý spadá pod niektoré z ministerstiev. Tento úrad organizuje nábor priamo alebo prostredníctvom verejných búrzh práce a môže spravovať zastupiteľské kancelárie v zahraničí.

Skúsenosti poukazujú na to, že výskyt obchodovania s ľuďmi vrátane **nútenej práce je najpravdepodobnejší pri prvých dvoch modeloch politiky zamestnávania**. Pokiaľ nie sú tržné sily nijako regulované, môžu spôsobiť obrovské sociálne škody medzi tými ľuďmi, ktorí sú schopní najmenej porozumieť a využiť ich vo svoj prospech. Na druhej strane prístup autokratickej a monopolistickej politiky môže spôsobiť príliš dusivo na slobodné rozhodovanie jednotlivca a môže dohnať potenciálnych migrantov k zneužívaniu právnych medzier a vyhľadávaniu rýchlejších a nezákonných spôsobov migrácie.

V Slovenskej republike sa do migrácie občanov za prácou do zahraničia nezasahuje. Slovenská republika ako členský štát EÚ uplatňuje právo voľného pohybu osôb, t.j. občan Slovenskej republiky je oprávnený uchádzať sa o zamestnanie a vykonávať pracovnú činnosť v inom členskom štáte EÚ. Sú zriadené špecializované služby zamestnanosti, ktoré poskytujú informácie o životných, pracovných podmienkach a o voľných pracovných miestach v jednotlivých členských štátoch EÚ. Dôležitú úlohu zohráva aj **EUROSTAT** - štatistický úrad EÚ, ktorý zhromažďuje štatistické údaje z rôznych oblastí (napr. demografia, zamestnanosť, poľnohospodárstvo, migrácia, a pod.) jednotlivých členských štátov EÚ a porovnáva ich navzájom aj medzi regiónmi.

UZAVRETIE PRACOVNEJ ZMLUVY

Pracovná zmluva je v každom pracovno-právnom vzťahu veľmi dôležitým aktom.³⁵⁾ Ak hovoríme o problematike obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce a eliminovaní rizika - stať sa obchodovaným - naberá pracovná zmluva na význame aj z tohto pohľadu. Pri vycestovaní za prácou do zahraničia, by mala byť pracovná zmluva uzavretá ešte pred odchodom. Veľmi dôležité je, aby bola napísaná v materskom jazyku potenciálneho zamestnanca. Pred podpisom je nutné, aby si záujemca o pracovnú pozíciu prečítal aj pasáže napísané drobnými písmenami.

³⁵⁾ Pozri v prílohe VZOROVÚ ZMLUVU

Prípád

Známy je prípad stredoškôlãčky, ktorá cestovala počas letných prázdnin do južného Talianska. Zmluva, ktorú podpísala Klára so sprostredkovateľom sa týkala zberu ovocia a detailov súvisiacich s touto špecifickou činnosťou. Potiaľ by bolo všetko v poriadku, až na maličkosť. Drobnými písmenami stálo v textovej časti zmluvy uvedené, že v prípade, ak by farmár nemal pre pracovníčku na farme vyššie popisovanú prácu, bude zaradená na výkon inej práce, ktorá však v zmluve nebola bližšie konkretizovaná. Dievčina zostala nemilo zaskočená, keď farmár po príchode na dohodnuté miesto práce oznámil, že bude preňho pracovať ako prostitútka. Nevšimavosť pri podpísaní pracovnej zmluvy by mohlo spôsobiť dievčine ďalekosiahle následky. Keďže mala Klára dostatok financií, ktoré si zabezpečila už pred odchodom do cudziny, nastúpila na najbližší rýchlik a pred sexuálnym zneužívaním ušla.

AKÉ NÁLEŽITOSTI MUSÍ OBSAHOVAŤ PRACOVNÁ ZMLUVA

- a) **druh práce**, na ktorý sa zamestnanec prijíma, a jeho stručná charakteristika;
- b) **miesto výkonu práce** (obec a organizačnú časť alebo inak určené miesto);
- c) **deň nástupu do práce**;
- d) **mzdové podmienky**, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve.

Ďalšími náležitosťami, ktoré majú byť v pracovnej zmluve uvedené sú tzv. **ďalšie pracovné podmienky**. Ide o výplatné termíny, pracovný čas, výmeru dovolenky, dĺžku výpovednej doby. Ak sú mzdové podmienky a ďalšie pracovné podmienky uvedené v kolektívnej zmluve, postačí odkaz na ňu. V prípade ďalších pracovných podmienok postačí aj odkaz na príslušný paragraf zákonníka práce (nemusia byť uvedené konkrétne). Pracovná zmluva môže obsahovať aj iné dojednania - napr. ďalšie hmotné výhody pre zamestnanca, práva a povinnosti oboch zmluvných strán - zamestnanca a zamestnávateľa a mnohé ďalšie.

Ak sa v pracovnej zmluve dohodne miesto výkonu práce v cudzine a ak doba výkonu práce **v cudzine presiahne jeden mesiac**, v pracovnej zmluve sa musí uviesť aj doba výkonu práce v cudzine, mena, v ktorej sa bude vyplácať mzda, prípadne jej časť, ďalšie plnenia spojené s výkonom práce v cudzine v peniazoch alebo naturáliách, prípadné podmienky návratu zamestnanca z cudziny.

RIEŠENIE PRE ZRANITELNÉ SKUPINY JE V ICH INFORMOVANOSTI O PROBLEMATIKE NÚTENEJ PRÁCE

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky realizuje projekt „**Prevenčia a rozšírený harmonizovaný systém zberu dát o obchodovaní s ľuďmi**“, ktorý finančne podporuje Európska komisia. V rámci tohto projektu v roku 2011 pri príležitosti Európskeho dňa boja proti obchodovaniu s ľuďmi (**18. október**) začala mediálna kampaň. Je zameraná na nové formy obchodovania **s ľuďmi s dôrazom na nútenú prácu** a na zviditeľnenie **Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi „0800 800 818“**.

Na tomto bezplatnom telefónnom čísle môžeme každý získať cenné informácie pred plánovanou cestou za prácou do zahraničia. Tím odborníkov mu pomôže preveriť sprostredkovateľa práce, dozvie sa, čo by nemal opomenúť pri uzatváraní pracovnej zmluvy. Ak sa už občan Slovenskej republiky, alebo aj cudzí štátny príslušník stal obeťou novodobého otroctva a volá v stave krajnej núdze, dozvie sa na Národnej linke pomoci postupnosť krokov, ktoré by mal urobiť pre vyslobodenie sa.

Motto: „**Bez informácií sa stávaš otrokom**“ zaznieva v televíznom i rozhlasovom spote, nachádza sa na plagátoch, ktoré boli rozmiestnené vo všetkých dôležitých inštitúciách i priestranstvách autobusových i železničných staníc a letiskových hál. Cieľom mediálnej kampane je varovať verejnosť pred rafinovanými postupmi obchodníkov s ľuďmi, s ktorými môžu prísť do kontaktu najmä pri hľadaní práce v zahraničí. Zároveň buduje v potenciálnom záujemcovi o vycestovanie do zahraničia za prácou akýsi obranný mechanizmus, ktorý by mal napokon každého jednotlivca priviesť k zodpovednému rozhodnutiu.

Mediálny spot zobrazuje ako aktérov mladých ľudí, ktorí sa najčastejšie rozhodujú vycestovať za prácou do zahraničia. Tento moment bol použitý aj pri príprave podujatia v rámci **Európskeho dňa boja proti obchodovaniu s ľuďmi 18. októbra 2011**. V Prešove bol premietnutý film so skutočnými príbehmi obetí obchodovania s ľuďmi. Do podujatia boli zapojení príslušníci Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Prešove, ale aj študenti Strednej priemyselnej školy strojníckej v Prešove, ktorí stvárňovali vizuál rozbiehajúcej sa mediálnej kampane. Na pódiu boli spútaní reťazami a akoby omámení pod vplyvom návykových látok, ktoré obchodníci často používajú. Podujatie, v rámci ktorého pracovníci Informačného centra robili aj anketu a rozdávali propagačný materiál, pýtalo pozornosť najmä mladej generácie.

2.2 RIZIKOVÉ OBLASTI

Na úvod je potrebné podotknúť, že aj napriek tomu, že sa na území Slovenskej republiky začali vyvíjať intenzívnejšie snahy smerujúce k identifikácii nútenej práce, je stále ťažké poskytnúť spoľahlivé štatistické informácie o hospodárskych činnostiach, ktoré sú najviac dotknuté fenoménom nútenej práce.

V tejto súvislosti ILO odhaduje, že globálne až 80% zo všetkých prípadov nútenej práce sa uskutočňuje v rámci súkromných subjektov. Ďalej uvádza nasledujúci zoznam ekonomických odvetví, v ktorých bola identifikovaná nútená práca ako signifikantný problém vo viacerých štátoch sveta:

- stavebníctvo;
- poľnohospodárstvo a záhradníctvo;
- baníctvo a ťažba lesa;
- potravinárstvo a baliaci priemysel;
- domáce a upratovacie služby a starostlivosť o iných;
- práce v továrňach, predovšetkým textilných;
- reštaurácie a catering;
- rôzne formy neformálnych ekonomických aktivít ako je organizované žobranie.³⁶⁾

Podľa EUROPOLU,³⁷⁾ ktorý je európskym policajným úradom podporujúcim vzájomnú spoluprácu členských štátov EÚ v oblasti prevencie a boja proti závažným formám medzinárodného organizovaného zločinu, sú typickými sektormi výskytu pracovného vykorisťovania záhradníctvo, poľnohospodárstvo, výstavba, hotely, reštaurácie, catering a domáca práca.

V Slovenskej republike, nakoľko Národný inšpektorát práce sa dosiaľ nešpecifikoval vo svojej kontrolnej činnosti na fenomén nútenej práce, zostáva iba konštatovať, (na základe identifikácie nelegálneho zamestnávania v určitých pracovných odvetviach) že obeť obchodovania s ľuďmi sa vo zvýšenej miere nachádzajú práve v nižšie uvedených oblastiach podnikateľskej činnosti.

³⁶⁾ International Labour Organization: Forced Labour and Human Trafficking (Handbook for Labour Inspectors). Ženeva: 2008, s. 9.

³⁷⁾ Europol: Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol perspective. 2009.

ODVETVIA S NAJVYŠŠÍM VÝSKYTNOM NELEGÁLNEHO ZAMESTNÁVANIA³⁸⁾

DRUH PRÁCE	2009	2010	polrok 2011	Spolu
Výroba potravín	32	3	0	35
Spracovanie dreva a výrob	7	10	0	17
Výroba kovových konštrukcií	12	2	3	17
Výstavba budov	22	13	5	40
Špecializované stavebné práce	68	41	14	123
Veľkoobchod, okrem motorových vozidiel	30	9	26	65
Doprava	20	9	27	56
Ubytovanie	2	20	1	23
Reštauračné a pohostinské služby	83	61	25	169
Ostatné odborné, vedecké práce	1	50	1	52

Z tabuľky vyplýva, že za posledné tri roky pracovalo najviac nelegálne zamestnaných osôb v špeciálnych stavebných prácach a v reštauračných a pohostinských službách, čím sa zreteľne prelínajú najrizikovejšie podnikateľské činnosti vymedzené ILO a EUROPOLOM.

RIEŠENIE PRE RIZIKOVÉ OBLASTI

Na základe úlohy č. 2.4 písm. b) Národného akčného plánu³⁹⁾, ktorá spočíva v prehodnotení kompetencií a vytvorení systému kontroly v podnikateľských subjektoch umožňujúcich nelegálnu prácu za účelom zabezpečenia regulácie a monitorovania podnikateľských oblastí, ktoré môžu byť dotknuté obchodovaním s ľuďmi za účelom nútej práce, bola zostavená špecializovaná kontrolná skupina, ktorá pozostáva:

- zo zástupcu Národného inšpektorátu práce;
- zo zástupcu úradu boja proti organizovanej kriminalite prezídia Policajného zboru;
- zo zástupcu úradu hraničnej a cudzineckej polície prezídia Policajného zboru.

³⁸⁾ Tabuľka bola vytvorená na základe podkladov poskytnutých Národným inšpektorátom práce.

³⁹⁾ Pozri uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 96 zo dňa 16. februára 2011 o schválení Národného programu na boj proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 - 2014.

Výkon kontrol rizikových podnikov, kde je predpoklad nelegálneho zamestnávania osôb a súčasne tak aj možnosť nútenej práce sa bude vykonávať v Slovenskej republike:

- **v pravidelných intervaloch** so štvrtročnou periodicitou a
- **v nepravidelných intervaloch** po predchádzajúcej dohode medzi jednotlivými zložkami na základe získaných operatívnych informácií operatívnymi zložkami úradu boja proti organizovanej kriminalite prezídia Policajného zboru a Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP PPZ.

Táto kontrola sa bude uskutočňovať v subjektoch vytipovaných primárne inšpektorátmi práce na základe podnetov na výkon inšpekcie práce. Ak v priebehu stanoveného obdobia inšpektorát práce podnet so zameraním na predmetnú problematiku neobdrží, bude pri vytipovaní subjektov vychádzať z predchádzajúcej inšpekčnej praxe.

2.3 DOPYT

Dopyt po lacnej pracovnej sile v rôznych priemyselných odvetviach a v rôznych sektoroch služieb v EÚ, je často pokrývaný vykorisťovanou pracovnou silou. Proces ekonomickej globalizácie tlačí mzdy smerom nadol a ovplyvňuje aj znižovanie štandardov práce. Aj v prípadoch, kde zamestnávateľia síce nejdú pod ustanovenú minimálnu mzdu, sa stále častejšie uplatňuje prax subdodávateľov, ktorá vytvára obrovský priestor pre príživovanie sa z plátov najmä migrujúcich pracovníkov. Všetci zamestnávateľia by mali vytvoriť a následne v celom rozsahu dodržiavať **etický kódex**, ktorý by zahŕňal podmienky pre zamestnancov najatých cez subdodávateľov. Tým by boli zaistené primerané pracovné podmienky a zabránilo by sa tak zneužívaniu a nútenej práci. Pri zavedení takého opatrenia treba pamätať na striktný monitoring jeho dodržiavania.

Každá firma by mala za účelom dobrej reputácie prevziať na seba zodpovednosť za vlastný refazec subdodávateľov.

Dĺžka zoznamu odvetví a sektorov, v ktorých je možné odhaliť indikátory nútenej práce ilustruje dopyt po lacnej pracovnej sile. Odvetvia, v ktorých sa nútená práca vyskytuje sú najčastejšie tie, ktoré závisia na príležitostnej a dočasnej pracovnej sily (väčšinou ide o tzv. „dirty work“: smetiari, umývači riadov, práce v pekárňach, továrňach na spracovanie potravinárskych výrobkov atď. – sú to zamestnania, v ktorých nechcú pracovať miestni zamestnanci), sú nízkopríjmové a majú dlhé refazce subdodávateľov. Nedostatok pracovnej sily a silne konkurenčné prostredie na trhu tiež hrajú svoju rolu.

Podľa ILO medzi faktory, ktoré dávajú podnet ku vzniku obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce **na strane dopytu** patria:

- konkurenčné tlaky v rozvinutom svete vedúce k znižovaniu nákladov prostredníctvom prenájmania subdodávateľov, zadávaniu práce cudzím firmám a tlaku na znižovanie miezd;
- tendencia miestnych občanov odmietat pracovné miesta ponúkajúce manuálnu prácu s ohľadom na vyššie vzdelanie, vylepšený systém sociálnych podpôr (napr. poistenie pre prípad nezamestnanosti, rodinné prídavky, minimálna mzda);
- zvýšený podiel žien medzi zamestnancami, ktorý vytvára dopyt po pomocníčkach v domácnosti, po au-pair pre deti a opatrovatelkách pre starých ľudí;
- spotrebiteľský dopyt po výrobkoch a službách za nízke ceny a s rýchlou dodávkou;
- absencia efektívneho regulačného rámca a nedostatky na strane vymáhania práva;
- nedostatok úcty k ľudským právam;
- nízkorizikový a vysokoziskový charakter obchodovania s ľuďmi;
- neinformovanosť;
- korupcia imigračných a colných úradníkov.⁴⁰⁾

Riešenie problematiky dopytu po lacnej pracovnej sile tkvie v narušení tlaku zo strany spotrebiteľov, ktorí požadujú stále nižšie ceny. Spotrebiteľia by mali byť podporne motivovaní k tomu, aby sa intenzívnejšie zaujímal o to, za akých podmienok bol produkt, ktorý práve nakupujú, vyrobený.

Mali by sa začať podporovať iniciatívy zamerané na rozšírenie systému „**fair employment condition**“ (rovnaké pracovné podmienky) alebo „**fair trade**“ (spravodlivý obchod). Je to označenie pre alternatívu k voľnému trhu, ktorá vznikla ako odozva na zlé podmienky, v ktorých sú pestovatelia a výrobcovia „tretieho sveta“ nútení pracovať a predávať suroviny či iný tovar. Tento koncept zahŕňa pravidlá a podmienky, pri splnení ktorých je výrobok či surovina označená logom Fair Trade, ktoré spotrebiteľovi zaručuje, že pri jej vzniku nedochádzalo k potláčaniu ľudských práv (definovaných podľa OSN), k znečisťovaniu či poškodzovaniu prírody a pestovatelia / výrobcovia dostali za svoju prácu zaplatenú mzdu, ktorá im umožňuje rozvoj a určitú životnú úroveň. Dopyt po lacnej pracovnej sile a ponuka migrujúcich zamestnancov je súčasťou štrukturálnych procesov globálnej ekonomiky. To však neznamená, že aktéri, ako sú vlády, zamestnávateľia, spotrebiteľia a pracovníci, nemajú na výber. Ich možnosti sú síce obmedzené, avšak majú možnosť klásť odpor silám, ktoré podnecujú obchod s ľuďmi za účelom nútenej práce.

⁴⁰⁾ Mezinárodní organizace práce: Obchodování s lidmi za účelem nucené práce (Způsoby monitorování náboru migrujících paracovníků. Ženeva: 2005, s. 15.

Cyklus obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce je proces, ktorého jednotlivé fázy majú rôzne trvanie. Je potrebné pamätať, že protiprávne konanie sa nemusí vyskytnúť v každej z nich. Nedochádza tak nutne k tomu, že každý „naverbovaný“ a prepravený človek sa ocitne v situácii nútenej práce. Naopak, môže sa stať, že migrujúci pracovník po čase zistí, že napriek legálnemu priebehu náboru a transportu vykonáva nútenú prácu.

3.1 NÁBOR

V skutočnosti je nábor právny pojem, ktorý predstavuje prvý krok k zamestnaneckému pomeru. V tomto ohľade je ho možné definovať ako slobodný prejav zmluvného súhlasu strán, na ktorého základe sa jedna strana zaväzuje vyplácať mzdu za záväzok druhej strany vykonávať vopred stanovené úlohy vo vopred stanovenom čase. V kontexte obchodovania s ľuďmi však nábor znamená ponúkanie perspektívnym osobám pracovnú príležitosť na inom mieste alebo v inom štáte. Ide o výber uchádzačov a presun vybraných žiadateľov na pracovné miesta pomocou násilia, nátlaku, klamu alebo podvodu.⁴¹⁾

Najčastejšie formy náboru sú:

- individuálny nábor na rôznych verejných miestach (v baroch, na diskotékach, v kluboch);
- nábor prostredníctvom neformálnych sietí (priateľov, členov rodiny, známych);
- nábor prostredníctvom inzerátov (ponúk dobre platenej práce alebo štúdiá v zahraničí);
- nábor prostredníctvom agentúr (pracovných, sprostredkovateľských, cestovných alebo sobášnych agentúr);
- nábor použitím únosu;⁴²⁾
- nábor cez sociálne siete.

⁴¹⁾ Medzinárodná organizácia práce: Obchodovanie s ľuďmi za účelom nútenej práce (Spôsoby monitorovania náboru migrujúcich pracovníkov). Ženeva: 2005, s. 18.

⁴²⁾ FEHÉR, L.: Handbook on Trafficking in Human Beings. Budapešť: 2004, s. 37.

Vo všeobecnosti nábor uskutočňuje:

NÁBORÁR - fyzická osoba

AGENTÚRA - právnická osoba

PROFIL NÁBORÁRA - FYZICKEJ OSOBY

Náborár sa spravidla pohybuje priamo v prostredí, z ktorého láka potenciálne obeť. Nie je neobvyklé, keď sám pochádza z tohto prostredia. To mu umožňuje s patričnou dávkou dôvery vstupovať do osobných kontaktov s vytipovanými ľuďmi. **Jeho charakteristickým znakom je, že pôsobí dôveryhodne.** Keďže väčšina obetí pochádza z komunit poznačených chudobou, kde sa nepoužíva internet a pri zháňaní práce nie je zaužívaným prostriedkom ani riadková inzercia v printových médiách, **osobný kontakt sa stáva jediným spôsobom náboru.** Ľudia v sociálne slabom prostredí zvyčajne neplánujú do budúcnosť, takže náborár, ktorý dôverne pozná okolnosti, v ktorých sa daný človek či rodina nachádza, môže navodiť napríklad časovú tieseň slovami: „Je potrebné odcestovať dnes, lebo ponuka nebude neskôr aktuálna“, alebo použiť lesť utvrdzovaním, že bude mať zaplatené ubytovanie, stravu a iné.

Počas poldruharočneho fungovania Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality Košice sa podarilo na základe zberu dát prostredníctvom tabuľky súboru harmonizovaných ukazovateľov/premenných o obetiach obchodovania s ľuďmi zistiť informácie, ktoré dotvárajú profil náborára. V rámci dvanástich prípadov nútenej práce (v odvetviach priemyslu a stavebníctva) za rok 2010 boli náborármi iba muži. Záznamy hovoria aj o tom, že všetci boli Slováci. Tí, ktorých oslovili, ich označili ako cudzie, neznáme osoby, no všetky kontakty sa udiali osobnou komunikáciou s náborárom. Do procesu ponuky práce nevstúpila žiadna pracovná agentúra.

Z údajov za pol roka 2011 je zrejmé, že z piatich prípadov nútenej práce rovnako nehládala žiadna z obetí pracovnú príležitosť prostredníctvom pracovnej agentúry. Dôverovali náborárom - mužom. Iba v jednom prípade ponúkala pracovnú príležitosť dvojica (muž a žena).

METÓDY KONTROLY AGENTÚR - PRÁVNICKÝCH OSÔB VO SVETE

Vlády, ktoré umožňujú fungovanie súkromných agentúr sprostredkovania práce by mali prijať pravidlá a administratívne mechanizmy, aby mohli agentúry podrobovať neustálej kontrole. Tieto agentúry by však nemali byť nútené do situácií, kedy fungujú ilegálne a horšie sa monitorujú. Preto by sa tradičnejšie spôsoby kontroly mali kombinovať s výzvami k rešpektovaniu zákonom stanovených požiadaviek.

Kontrola môže byť priama a autoritárska alebo nepriama a participujúca. Podľa kategorizácie ILO **existuje šesť metód kontroly**, ktoré budú stručne predstavené. Tieto metódy sa navzájom nevylučujú.

1. Registrácia

Ide o najvoľnejší druh kontroly používaný na tých najrozvinutejších trhoch práce. Súkromné agentúry sú registrované rovnako ako všetky ostatné obchodné alebo komerčné firmy a neskôr sú podrobované inšpekcií zo strany ústredných inšpekčných služieb bez toho, aby bolo s nimi zachádzané inak ako s inými podnikateľskými subjektmi.

2. Licencia

Ide o najtradičnejšiu formu kontroly. Licencie sú uvádzané už v prvých štandardoch ILO ako najpraktickejší a najľahšie vymáhateľný spôsob, akým môžu vlády kontrolovať súkromné agentúry. Podľa tejto metódy môžu agentúry pôsobiť, iba ak požiadajú a získajú licenciu. Licencia sa udeľuje, pokiaľ sú splnené určité podmienky a spravidla sa obnovuje. Pokiaľ subjekt naďalej nespĺňa podmienky nutné pre udeľenie licencie, táto sa neobnoví a je odobraná.

Systém licencií implikuje, že vlády zavedú špeciálne administratívne mechanizmy, ktoré podrobujú agentúry pravidelným inšpekciám, hodnoteniu dodržiavania platných pravidiel a v prípade ich nedodržania ukladajú pokuty alebo odoberajú licenciu. Slabá inšpekcia zbavuje licenčný systém jeho skutočného významu. Skúsenosti poukazujú na to, že odobranie licencie je málo vídaný jav.

Typické požiadavky pre získanie licencie náborovej agentúry⁴³⁾

- **Právna subjektivita či licencia na prevádzku podniku**
Písomný doklad: stanovy obchodnej spoločnosti a obmedzenie vlastníctva zahraničného majetku.
- **Solventnosť**
Uchádzač by mal byť dostatočne solventný, aby mohol financovať medzinárodnú činnosť, uniesť nároky na náhradu škody zo strany migrujúcich pracovníkov alebo zahraničných zamestnávateľov alebo ďalších obchodných partnerov. Písomný doklad: minimálny splatený kapitál, zaplatené dane z príjmu, bilancia príjmov a výdavkov, záručné vklady v hotovosti, garančné poisťky.

⁴³⁾ ABELLA, M.I.: Vysielanie pracovníkov do zahraničia („Sending Workers Abroad“). Ženeva: 2000.

- **Náborové schopnosti**

Schopnosť rozpoznávať a vyberať kvalifikované osoby na prácu v zahraničí. Medzi zamestnancov agentúry by mali patriť školení náboroví špecialisti a dokumentační pracovníci.

- **Obchodné schopnosti**

Spôsobilosť rozpoznávať zahraničné pracovné príležitosti a vyjednávať zmluvy, ktoré sú prospešné nielen pre majiteľa agentúry, ale aj pre pracovníkov, ktorí majú byť najatí.

3. Samoregulácia a kódexy chovania

V porovnaní s poskytovaním licencie je samoregulácia **novší a participujúcejší spôsob zaistovania kontroly**. Predpokladá, že jednotlivé súkromné agentúry súhlasia so zoskupením v zastupiteľskej profesijnej asociácii alebo spoločnosti riadenej vlastnými internými pravidlami a smernicami. Jedným z účelov týchto asociácií alebo spoločností je ukladať sebe samým kódexy správania. Kódex správania:

- definuje prijateľné a neprijateľné profesionálne správanie svojich členov;
- zavádza základné všeobecné pravidlá profesionálneho správania a povinnosti;
- poskytuje vzťažný bod, ktorý členovia používajú pre seba - hodnotenie;
- stanovuje pravidlá pre vymáhanie ustanovení kódexu a pre rozhodnutie o možnom vylúčení členov alebo ďalších sankcií za ich nedodržiavanie.

V niektorých prípadoch sú kódexy správania prejednané s vládnymi úradmi. Niekedy sú systém poskytovania licencií a systém samoregulácie uplatňované súčasne a vydanie licencie je podmienené podpísaním a prijatím kódexu správania.

4. Profesionálne certifikáty

Boli uskutočnené pokusy podrobiť kontrole nie agentúry, ale odborníkov, ktorí v týchto agentúrach pôsobia. Podľa tohto spôsobu uvažovania je omnoho jednoduchšie dosiahnuť trvalo dobrú prax zavádzaním certifikátov profesie sprostredkovateľa práce tak, ako je to u právnikov, autorizovaných účtovníkov alebo architektov. Získanie uznávaného profesionálneho certifikátu po zložení úradných skúšok pomôže zaistiť dodržiavanie profesionálneho kódexu správania zo strany sprostredkovateľov práce. Vzhľadom k problémom s ich zavádzaním táto metóda doposiaľ stále ostáva v štádiu preverovania.

5. Hodnotenie

Ide o najnovšiu a najstabilnejšiu formu participujúcej kontroly. Predpokladá vypracovanie a aktualizáciu manuálu dobrej praxe. Tento manuál by mal byť výsledkom trojstranného procesu, napr. spoločného jednania medzi asociáciami súkromných

agentúr, vládnych úradov a odborov. Stály spoločný výbor by mal potom na starosti hodnotenie jednotlivých súkromných agentúr podľa toho, ako dodržiavajú normy profesionálneho správania určeného v manuáli. Agentúry, ktoré ich dodržiavajú najlepšie, by dosiahli najvyššie hodnotenie; tie, ktoré ich dodržuujú najmenej, by dostali hodnotenie najnižšie. Je nanajvýš dôležité, aby hodnotiacim pravidlám organizácie, ktorá je nezávislá na kontrolných úradoch, nebol poskytnutý priestor pre korupciu.

6. Verejná personálna služba ako vzor

Princípom tejto metódy je dosiahnuť, aby verejné personálne služby pôsobili v rovnakom druhu zariadenia za úplne rovnakých metód riadenia (t.j. tvorivosť, pružnosť, rýchlosť) ako tie najlepšie riadené súkromné agentúry.⁴⁴⁾

METÓDA KONTROLY AGENTÚR SPROSTREDKUJÚCICH PRÁCU NA SLOVENSKU

Podľa platnej legislatívy⁴⁵⁾ v Slovenskej republike pôsobia dva druhy tzv. pracovných agentúr:

- agentúry dočasného zamestnávania;
- sprostredkovatelia zamestnania za úhradu.

Agentúry dočasného zamestnávania

Pôsobia len na základe povolenia na vykonávanie činnosti agentúry dočasného zamestnávania, ktoré vydáva a ich následnú činnosť monitoruje **Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny**. Pretože v rámci činnosti týchto agentúr **vznikajú pracovno-právne vzťahy**, inšpekcia práce vykonáva kontrolu dodržiavania pracovno-právnych vzťahov v ich štruktúre, pričom sa zameriava skôr na povinnosť zabezpečiť zamestnancom, ktorých tieto agentúry dočasne pridelia k užívateľským zamestnávateľom, **porovnateľné pracovné podmienky**, aké majú kmeňoví zamestnanci užívateľského zamestnávateľa.

V rámci spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní sa ako záchytný bod pre spoluprácu javí **ustanovenie § 7 ods. 10 zákona č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 o nelegálnej práci a nelegálnom zamestná-**

⁴⁴⁾ Medzinárodná organizácia práce: Obchodovanie s ľuďmi za účelom nútenej práce (Spôsoby monitorovania náboru migrujúcich pracovníkov). Ženeva: 2005, s. 35.

⁴⁵⁾ Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

vaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého inšpektorát práce je povinný oznámiť orgánom činným v trestnom konaní skutočnosti zistené pri výkone inšpekcie práce, ktoré nasvedčujú tomu, že bol spáchaný trestný čin (teda aj trestný čin obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce).

Fyzická alebo právnická osoba, ktorá vykonáva sprostredkovanie zamestnania za úhradu

S cieľom implementovať **Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES** z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu sa prostredníctvom novelizácie zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o službách zamestnanosti“) v § 25 tohto zákona ustanovila možnosť vykonávania **sprostredkovania zamestnania za úhradu právnickou osobou alebo fyzickou osobou** na základe oprávnenia na výkon tejto činnosti, ktoré sa **od 1. júna 2010** vydáva podľa zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Do 1. júna 2010 vydávalo agentúram pre sprostredkovanie zamestnania za úhradu povolenie na činnosť Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré z tohto legislatívneho titulu bolo oprávnené kontrolovať ich činnosť a pri zistení nedostatku ich sankcionovať, prípadne aj odňať povolenie na ich činnosť. V súčasnosti ostala Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny zachovaná kontrolná činnosť povinností agentúr určených § 27 zákona o službách zamestnanosti, t. j. kontrola údajov o rozsahu a štruktúre sprostredkovaných zamestnaní za úhradu a evidencia údajov:

- meno, priezvisko a dátum narodenia, ulica, obec alebo mestská časť trvalého pobytu občana, ktorému bolo sprostredkované zamestnanie za úhradu;
- názov, adresa, identifikačné číslo zamestnávateľa a druh ekonomickej činnosti zamestnávateľa, u ktorého bolo sprostredkované zamestnanie za úhradu;
- štát, do ktorého bolo sprostredkované zamestnanie za úhradu;
- dátum sprostredkovania zamestnania za úhradu a dĺžka trvania sprostredkovaného zamestnania za úhradu.

Medzi agentúrou pre sprostredkovanie zamestnania za úhradu a jej klientmi, ktorým sprostredkuje prácu, vzniká občiansko-právny vzťah alebo obchodno-právny vzťah. **Keďže tu nevzniká pracovno-právny vzťah, inšpektoráty práce sú bez legislatívnej podpory úplne vylúčené z vykonávania kontroly v týchto subjektoch.**

V tejto súvislosti sa natískajú závažné otázky. Môžu sprostredkovateľské agentúry beztrestne robiť nábor osôb, ktoré sa neskôr stávajú obeťmi nelegálnej práce? Kto je kompetentný v Slovenskej republike posúdiť ich serióznosť? Momentálna situácia relatívne novej zmeny (1. jún 2010) zavádzajúcej úplne inú formu a podmien-

ky existencie sprostredkovateľských agentúr žiaľ umožňuje neprehľadnosť v rámci spektra pracovných agentúr, čím sa uľahčujú podmienky na prípadné ich nezákonné aktivity.

V oblasti služieb zamestnanosti a poskytovania informácií pri súčasne platnej legislatívnej úprave vykonáva kontrolu dodržiavania právnych predpisov Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. Nemožno opomenúť ani zodpovednosť živnostenských úradov, ktoré sú povinné kontrolovať povinnosti vyplývajúce pre sprostredkovateľa práce zo živnostenského zákona.

Vzhľadom na vyššie uvedené a skúsenosti nadobudnuté z praxe sa navrhuje prinavrátenie predchádzajúceho systému udeľovania licencií, respektíve povolení pre sprostredkovateľov práce za úhradu. Pri zistení porušenia podmienok stanovených zákonom by sa tak mohlo aplikovať sankčné opatrenie vo forme odňatia udeľovaných licencií bez možnosti opätovného získania licencie pre daný subjekt.

3.2 PREPRAVA

Trestný čin obchodovania s ľuďmi je často vnímaný ako cezhraničný zločin. Nemusí však ísť výhradne o prepravenie osoby z jedného štátu do druhého, pretože existuje aj vnútroštátne obchodovanie s ľuďmi. **Pri páchaní tohto zločinu síce musí dôjsť k presunu osoby z jedného miesta na druhé, ale bez ohľadu na to, či sa preprava uskutočňuje na území jedného štátu, alebo viacerých štátov.**

Slovenská republika podľa názorov väčšiny expertov patrí medzi zdrojové, tranzitné a čiastočne cieľové krajiny, cez ktoré sú obeť prevážané do iných krajín v smere východ - západ. Napriek tomu v Slovenskej republike neexistujú ani približné odhady počtu obetí obchodovania s ľuďmi idúcich tranzitom cez územie Slovenskej republiky a slovenské orgány činné v trestnom konaní neidentifikovali zatiaľ žiadny prípad obetí obchodovania s ľuďmi v tranzite z iných krajín cez územie SR.⁴⁶⁾

Odhaliť obeť počas tranzitu je veľmi náročné so zreteľom na skutočnosť, že tieto osoby počas prepravy ani netušia, do akej pasce sa dostali a sú v domnienke, že skutočne idú za prácou čašníčky, kuchára, tanečníka, au-pair a podobne. Zložitost identifikácie obeť v rámci krajín EÚ vyplýva aj z toho, že v rámci Schengenského pries-

⁴⁶⁾ Projekt Úradu OSN pre drogy a kriminalitu a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky s názvom: „Reakcia trestnoprávneho systému na obchodovanie s ľuďmi v SR“ realizovaný v rokoch 2004 - 2008, str. 34.

toru je možný voľný pohyb osôb, ktoré tak nemusia byť na priechodoch cez štátne hranice kontrolované. Navyše páchatelia sa boja riskovať a vo väčšine prípadov nechajú svoje obeť **legálne prejsť do cieľovej krajiny**.

Podľa štatistík Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, všetky obeť obchodovania s ľuďmi (so slovenským občianstvom), ktoré boli zaradené do Programu podpory a ochrany obeť obchodovania s ľuďmi (viď kapitolu 3.4.) **použili počas prepravy svoje vlastné cestovné doklady a legálne prekročili štátne hranice**.

V zásade existujú dva spôsoby prepravy obeť. Prvým spôsobom je prevoz obeť páchatelom a druhý spôsob je, keď obeť cestuje sama. Ako je neskôr podrobne uvedené, táto trestná činnosť môže byť aj veľmi dobre organizovaná, kde špecifickú skupinu páchatelov tvoria práve tí, ktorí majú na starosti prevážanie obeť na dohodnuté miesta. Na to majú k dispozícii buď osobný automobil alebo nákladný automobil - dodávku (van).

**TABUĽKA DOPRAVNÝCH PROSTRIEDKOV
POUŽITÝCH NA PREPRAVU OBEŤ NÚTENEJ PRÁCE** ⁴⁷⁾

Druh dopravného prostriedku	Počet obeť	Cieľová krajina	Celkový počet
Automobil	2	Taliansko	5
	1	Holandsko	
	1	Nemecko	
	1	Veľká Británia	
Autobus	14	Veľká Británia	14

Na prepravu osôb používajú páchatelia rôzne druhy dopravných prostriedkov, avšak najfrekventovanejším a najlacnejším spomedzi nich je autobusová doprava, čo potvrdzujú aj štatistické údaje vo vyššie uvedenej tabuľke, do ktorej boli vyselektované len informácie o osobách, ktoré boli vykorisťované za účelom nútenej práce alebo núteného žobrania (podľa bodu 11 smernice Európskeho parlamentu a Rady

⁴⁷⁾ Ide o údaje obeť obchodovania s ľuďmi, ktoré boli zaradené do Programu podpory a ochrany obeť obchodovania s ľuďmi v roku 2010 a v prvom polroku 2011.

2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a ochrane obetí obchodovania sa nútené žobranie považuje za formu nútej práce alebo služby).

Až **64 % z týchto ľudí cestovalo v spoločnosti svojich obchodníkov**, ktorí si tak ne-nápadne udržiavali istú formu kontroly už počas tejto fázy zločinu. Sofistikovanejší obchodníci za účelom rýchlejšieho a efektívnejšieho prínosu finančných prostriedkov uskutočňujú tranzit pre viaceré osoby - obeť, a tým vytvárajú efekt dôvery. Aj samotné obeť sa v tomto momente cítia bezpečnejšie, keď vidia, že cestujú s ľuďmi s obdobnými životnými problémami, s vidinou lepšieho života a zárobku. Zo sledovanej skupiny obetí **až 13 % z nich cestovala do cieľovej krajiny spolu s obchodníkmi aj ďalšími obeťami** bez toho, aby vedeli rozoznať, ktorý z nich má rovnaké úmysly ako oni. Napokon **20 % z tejto skupiny cestovalo len v spoločnosti ďalších obetí**, s tým, že vo väčšine prípadov si transport hradili z vlastných prostriedkov, čím si nevytvorili fiktívny dlh a tým až do poslednej chvíle im nebolo nič podozrivé.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI VERZUS PREVÁDZAČSTVO

Trestný čin obchodovania s ľuďmi vo fáze prepravy je podobný trestnému činu prevádzkačstva. Tieto dva trestné činy je však potrebné rozlišovať na základe sledovania znakov, ktoré sú medzi nimi odlišné, aby nedošlo k nesprávnej právnej kvalifikácii skutku.

Prevádzkačstvo - je sprostredkovanie nelegálneho vstupu osoby do štátu, ktorého táto osoba nie je štátnym príslušníkom alebo v ňom nemá trvalý či obvyklý pobyt, s cieľom získať priamo alebo nepriamo finančnú alebo inú materiálnu výhodu.⁴⁸⁾

V zmysle § 355 Trestného zákona: „Kto pre osobu, ktorá nie je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo osobou s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky, organizuje nedovolené prekročenie štátnej hranice Slovenskej republiky alebo prechod cez jej územie, alebo také konanie umožní, alebo v ňom pomáha, potrestá sa odňatím slobody **na jeden rok až päť rokov.**“

⁴⁸⁾ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pub. pod č. 33/2005 Z. z., že 15. novembra 2000 bol v New Yorku prijatý Protokol proti pašovaniu migrantov po súši, po mori a letecky, doplnujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu.

Príbeh

Vasil žije v jednej z krajín juhovýchodnej Európy. V blízkosti domu zbadá inzerát, ktorý ponúka atraktívne zamestnanie v jednom zo štátov EÚ. Kontaktuje agenta a spolu so svojou rodinou sa poskladajú na cestu do Francúzska vo výške 3 000 eur. Vasil cestuje cez rôzne štáty, ktoré však nevidí, pretože je ukrytý spolu s ďalšími ľuďmi v kontajneri kamióna. Ich kamión však nečakane zastaví polícia a všetkým nelegálnym pasažierom sa podarí utiecť. Vasil sa bezcieľne potuluje po lese a až po dvoch dňoch stretne mužov, ktorí pracujú na stavbe a ponúknu mu prácu.⁴⁹⁾

Vysvetlenie

Vasil je nelegálny prisťahovelec, pretože nelegálne prekročil štátne hranice, ukrytý v kontajneri kamióna. Nemožno povedať, že Vasil sa stal obeťou obchodovania s ľuďmi, pretože nebola obmedzená jeho osobná sloboda a on bol iba pod tlakom situácie, do ktorej sa dostal. Z príbehu jasne vyplýva, že môže slobodne odísť a hľadať si inú prácu za lepších a solidnejších podmienok. To však neznamená, že po čase by sa nemohol stať obeťou obchodovania s ľuďmi. Vždy pôjde o posúdenie existencie potenciálnych prostriedkov nátlaku k tomu, aby robil niečo, čo dobrovoľne nechce.

Typické znaky trestného činu	Trestný čin OBCHODOVANIA S ĽUĎMI (vrátane nútenej práce)	Trestný čin PREVÁDZAČSTVA
V RÁMCI JEDNÉHO ŠTÁTU	X	
PRECHOD CEZ ŠTÁTNE HRANICE	X	X
SÚHLAS OSOBY		X
POUŽITIE FORIEM DONUCOVANIA	X	
VYKORISŤUJÚCE	X	

⁴⁹⁾ Zdroj Úrad Organizácie spojených národov pre drogy a kriminalitu.

ROZDIEL MEDZI OBCHODOVANÍM S ĽUĎMI A PREVÁDZAČSTVOM SPOČÍVA V ÚČELE:

- **účel prevádzáčstva - nelegálne prekročenie hraníc cudzincom**
- **účel obchodovania - vykorisťovanie obete obchodovania s ľuďmi**

Trestný čin prevádzáčstva nepoškodzuje individuálne práva osoby, ale hospodárske záujmy štátu, ktorého hranice prekročí. Kľúčovým momentom pri posudzovaní a identifikácii obetí obchodovania s ľuďmi je preto fakt, že pri nelegálnej migrácii ide vo väčšine prípadov o dobrovoľné presuny osôb, pričom v prípade obchodovania s ľuďmi ide o súčasť zločinu smerujúceho k závažnému porušeniu slobody človeka pri použití rôznych foriem násilia.

3.3 PRECHOVÁVANIE, PRIJÍMANIE, ODVOZDÁVANIE A VYKORISŤOVANIE

Prechovávať znamená fakticky sa ujať iného na akúkoľvek dobu. Obete sú prechovávané v nedôstojných podmienkach. V tomto štádiu si už obeť nútenej práce začína uvedomovať, že bola podvedená a oklamaná a že bez znalosti jazyka a bez peňazí má malú možnosť sa brániť a uniknúť.

Odozdanie a prevzatie znamená faktickú dispozíciu nad inou osobou. Deje sa to pri organizovaných zločineckých skupinách, kde každý zo zločincov má svoju úlohu a v určitej etape musí dôjsť k odozdaniu a prevzatíu obetí na vopred dohodnutom mieste.

Vykorisťovanie je tá najhoršia a pre obeť psychicky najnáročnejšia časť mechanizmu obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce. Môže nastať už počas tranzitu alebo až v cieľovej krajine. V tejto etape vykorisťovateľ uplatňuje všetky možné prostriedky (izoláciu, psychické a fyzické týranie, ponižovanie...), aby si udržal v moci svoju obeť a vyťažil z nej čo najviac.

3.4 VYSLOBODENIE, IDENTIFIKÁCIA A REINTEGRÁCIA

Akoľvek dlho trvá stav neslobody, v ktorom musí obeť plniť príkazy, stále dúfa, že stav zotročovania nepotrvá večne. Dni a mesiace v zajatí a pri výkone nútenej práce ju jednako oberajú o ľudskú dôstojnosť, nahľadávajú jej duševné zdravie. Fázou, v ktorej dochádza k vyslobodeniu človeka zo situácie núteného otroctva, začína proces návratu do bežného života. Cesta k psychickej vyrovnanosti, k opätovnému návra-

tu do sociálnych väzieb, zabezpečeniu práce, ale tiež k potrestaniu páchatateľov, ktorí obeť zobchodovali, je veľmi dlhá a vyžadujúca pochopenie a trpezlivosť všetkých subjektov, ktoré na ňu vstupujú.

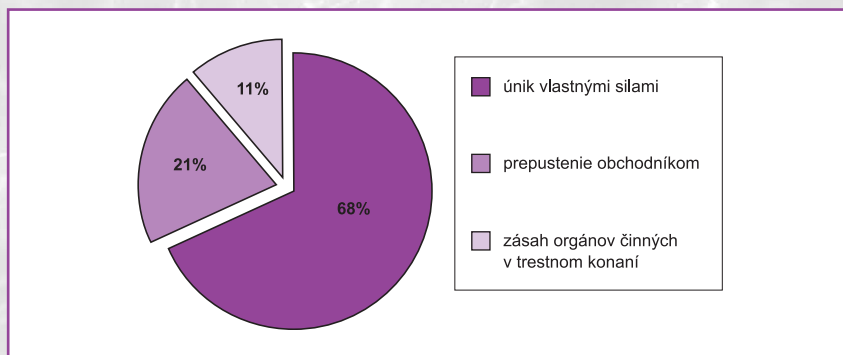
3.4.1 VYSLOBODENIE

Kým sa vykorisťovaný a často aj ponižovaný človek odhodlá vzoprieť svojim zotročovateľom, musí nábrať poriadnu dávku odvahy, často aj vystihnúť tú správnu chvíľu. Ak sa pokus o vyslobodenie nepodarí, sú obeť následne vystavené fyzickým útokom. Trest za rebéliu, alebo nevydarený útek používajú obchodníci s nútenou prácou často aj ako prostriedok demonštrovania svojej sily a moci. „Neposlušného“ jednotlivca zbijú pred očami ostatných na výstrahu.

Hoci si vyslobodenie žiada odvalu, prax potvrdzuje, že mnoho obetí nútenej práce uniklo vlastným pričinením - útekom. Ďalší sa obrátili na inú osobu (klient, spolupracovník, cudzí človek), prípadne sa vyslobodili vďaka policajnému zásahu, ktorý sa často uskutočnil na podnet mimovládnych organizácií, konzulátu alebo prostredníctvom nahlásenia prípadu rodinnými príslušníkmi na **Národnú linku pomoci obeť obchodovania s ľuďmi „0800 800 818“**.

Za obdobie od 1. januára 2010 do 30. júna 2011 bolo zaradených do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi 19 obetí obchodovania, ktoré boli vykorisťované nútenou prácou alebo žobraním. Z toho 13 obetí uniklo z vykorisťovania vlastnými silami, 4 obeť boli prepustené obchodníkom a 2 obeť sa vyslobodili zásahom orgánov činných v trestnom konaní.

ZOBRAZENIE SPÔSOBU VYSLOBODENIA OBEŤ NÚTENEJ PRÁCE

3.4.2 IDENTIFIKÁCIA

Obchod s ľuďmi za účelom nútenej práce je potrebné identifikovať a vnímať v kontexte zraniteľnej situácie a pozície konkrétnej osoby. To, ako táto osoba pricestovala, nie je pre identifikáciu relevantné. Bežným predpokladom je, že nelegálny vstup na územie štátu je fundamentálnym elementom obchodovania s ľuďmi a pokiaľ pracovníci v určitej chvíli „súhlasili“ s ponúkanou prácou, nemôžu byť v pozícii nútenej práce.⁵⁰⁾

Práve z dôvodu tohto nesprávneho všeobecného uzusu ILO ako aj Expertná skupina na boj proti obchodovaniu s ľuďmi pri Európskej únii odporúčajú, aby sa identifikácia osoby sústredila na vykorisťovanie a na situáciu, v ktorej bola osoba zneužívaná. To sú kardinálne determinanty, na základe ktorých by mala spočívať identifikácia.⁵¹⁾ Až po pochopení tejto zraniteľnej situácie možno kompetentne posúdiť, do akej miery sa mohla táto osoba slobodne rozhodnúť a dať súhlas s určitými formami zachádzania.

Postup pri identifikácii obetí obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike ako aj pri ich prípadnom zaradení do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi je upravený v **Národnom referenčnom rámci**. Iniciovať identifikáciu potenciálnej obeť obchodovania s ľuďmi môže akýkoľvek subjekt pochádzajúci z prostredia štátnych orgánov, mimovládnych organizácií ako aj zo zahraničia, t.j. na podnet príslušníkov Policajného zboru, zamestnancov prokuratúry a súdov, Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, zdravotníckych zamestnancov, pedagogických pracovníkov a vychovávateľov, terénnych sociálnych pracovníkov, komunitných pracovníkov, zamestnancov konzulárnych úradov Slovenskej republiky v zahraničí, alebo mimovládnych a medzinárodných organizácií pôsobiach na Slovensku. **Ide o široké spektrum subjektov, ktoré sa vo svojej praxi môžu stretnúť s potenciálnou obeťou obchodovania.**

Je potrebné, aby si tieto osoby všimli, ako dlho človek denne pracuje, ako sa mu to kompenzuje a či ide zárobok priamo zamestnancovi.⁵²⁾

Zistiť, že ide o obeť nútenej práce možno prostredníctvom nasledujúcich identifikačných otázok:

- **Akú prácu teraz vykonávate?**
- **Je táto práca iná, ako vám sľubovali pre tím, než ste odišli z domu?**

⁵⁰⁾ La Strada: Obchod s ľuďmi za účelom nucených prác v Európe. Praha: 2006, s. 17.

⁵¹⁾ European Commission (Directorate General, Justice, Freedom and Security): Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings. Brussels: 2004.

⁵²⁾ Medzinárodná organizácia pre migráciu: Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. Bratislava: 2009, s. 58.

- Nútil vás alebo robil na vás niekto nátlak, aby ste vykonávali túto inú prácu?
- Akým spôsobom vás nútil vykonávať túto prácu?
- Ak vykonávate takú prácu, akú vám slúbili pred vašim odchodom z domu, sú pracovné podmienky - plat, pracovný čas, sloboda pohybu a voľby, všeobecné pracovné prostredie - také aké vám sľubovali?
- Naozaj dostávate zaplatené za vašu prácu, alebo vaše peniaze zadržávajú?
- Dlhujete svojmu zamestnávateľovi nejaké peniaze?
- Viete o aký dlh ide a ako dlho ho bude splácať?⁵³⁾

Okrem vyššie uvedených spôsobov zistenia nútenej práce položením identifikačných otázok alebo na základe nájdenia indikátorov nútenej práce sa môže prihlásiť aj **samotná obeť nútenej práce** (prípadne aj jej rodinní príslušníci) na Národnú linku pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi **0800 800 818**, ktorú prevádzkuje Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM Bratislava. Na uvedenú linku sa dá dovolať **bezplatne** počas pracovných dní v čase od 09:00 - 17:00 hod., pre volania zo zahraničia je potrebné uviesť aj slovenskú predvoľbu **00421 800 800 818**, pričom hovor bude sponatnený štandardnou tarifou príslušného operátora.

Samotný proces identifikácie obetí obchodovania s ľuďmi (vrátane obetí nútenej práce) uskutočňujú v Slovenskej republike na základe zmluvy uzatvorenej s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky **Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM Bratislava a mimovládne organizácie:**

- **Občianske združenie Náruč;**
- **Slovenské krízové centrum Dotyk;**
- **Slovenská katolícka charita.**⁵⁴⁾

Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi je zložitý a na čas a podmienky náročný proces, ktorý si vyžaduje odborné vedenie a podporné štruktúry, vytvárajúce bezpečné prostredie pre poskytnutie ochrany a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. Samotný identifikačný proces pozostáva zo:

- zhodnotenia indikátorov;
- štruktúrovaného rozhovoru.

⁵³⁾ Medzinárodná organizácia pre migráciu: Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi SR. Bratislava: 2009, s. 51.

⁵⁴⁾ Tento výpočet konkrétnych mimovládnych organizácií (a medzinárodnej organizácie), ktoré sú oprávnené identifikovať obeť obchodovania s ľuďmi (vrátane nútenej práce) je platný k stavu roka 2011.

Základné **indikátory obchodovania s ľuďmi** sú znaky, ktoré môžu poukazovať na obchodovanie s ľuďmi. Na to, aby vzniklo podozrenie, že ide o prípad obchodovania s ľuďmi stačí, aby bol prítomný len jeden z nich. V takom prípade je potrebné viesť ďalej podrobný identifikačný rozhovor. Príklady indikátorov obchodovania s ľuďmi (čerpané z letáku v publikácii IOM „Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR“) sú:

- osoba nemá prístup k svojim dokladom;
- existuje indícia, že osoba bola poučená o tom, ako má vypovedať na polícii a pod.;
- osoba bola nútená vykonávať inú prácu, než jej bola slúbená;
- osobe bola odoberaná časť mzdy alebo jej nebola mzda vyplácaná vôbec;
- osoba bola nútená splácať dlh (za cestu, ubytovanie, sprostredkovanie práce a pod.);
- osoba nemala slobodu pohybu ani kontaktovania svojich blízkych;
- osobe bolo ublížené (vykazuje znaky fyzického alebo psychického násillia) alebo trpela nedostatkom jedla, vody, spánku, lekárskej starostlivosti, alebo iných základných životných potrieb;
- osobe sa vyhrážali nahlásením polícii;
- ide o maloletú osobu, ktorá bola nejakým spôsobom zaangažovaná v sexbiznise alebo inej nútenej práci.

Štruktúrovaný rozhovor s potenciálnou obeťou je forma rozhovoru zameraná na jednotlivé prvky definície obchodovania s ľuďmi (prostriedky, konanie, účel - pozri kapitolu 1). Pri rozhovore je dôležité, aby obeť obchodovania mala pocit bezpečia, pochopenia aj kontroly nad vlastnými rozhodnutiami - princíp dobrovoľnosti. Dôležité je tiež rešpektovať právo osoby na súkromie a dôvernôst rozhovoru.

3.4.3 REINTEGRÁCIA

Poskytovanie pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike je zabezpečené aplikáciou ustanovení nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 49/2008 **o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v znení neskorších predpisov**.

CIEĽ PROGRAMU

- poskytovať obetiam pomoc;
- zabezpečiť ochranu ich základných ľudských práv, slobôd a dôstojnosti;
- motivovať obeť k podávaniu svedeckých výpovedí, ktoré uľahčia orgánom činným

v trestnom konaní odhaľovanie, stíhanie a usvedčovanie páchatelov trestného činu obchodovaniu s ľuďmi.

PREDMET ÚPRAVY

- zadefinovanie podmienok poskytovania podpory a pomoci obetiam a zabezpečenie ich ochrany.

PODMIENKY ZARADENIA OBETE

- dobrovoľné prejavenie záujmu o zaradenie do programu;
- prerušenie kontaktu s kriminálnym prostredím.

PROCES ZARADENIA OBETE DO PROGRAMU

- vypracovanie návrhu na zaradenie obete do programu spolu s individuálnym plánom pomoci mimovládnu alebo medzinárodnou organizáciou;
- posúdenie návrhu národným koordinátorom a vydanie rozhodnutia o zaradení obete do programu;
- v prípade rozhodnutia obete spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, mimovládna alebo medzinárodná organizácia vyhotovuje vstupné vyhlásenie obete o spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní.

V rámci programu je obeti obchodovania poskytnutá komplexná starostlivosť, ktorá zahŕňa širokú škálu služieb. Ak sa obeť obchodovania nachádza v zahraničí, môže sa jej poskytnúť pomoc pri bezpečnom návrate na Slovensko alebo v prípade cudzincov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky ich návrat do domovskej krajiny, prípadne legalizácia ich pobytu.

REINTEGRAČNÁ POMOC

- bezpečné ubytovanie;
- finančná podpora a materiálna pomoc;
- sociálna pomoc;
- psychologické poradenstvo a psychoterapeutické služby;
- právne poradenstvo;
- zdravotná starostlivosť;
- rekvalifikácia a pomoc pri hľadaní zamestnania;
- tlmočenie.

Od januára 2010 do júla 2011 vstúpilo do programu 43 obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi, z ktorých bolo 19 vykorisťovaných formou nútenej práce alebo núteného žobrania.

DRUH POMOCI	POČET OBETÍ
pomoc pri dobrovoľnom návrate	6
ubytovanie	4
finančná podpora	9
materiálna pomoc	9
sociálna pomoc	15
psychosociálne poradenstvo	9
psychoterapeutické služby	1
právne poradenstvo	4
zdravotná starostlivosť	3
tlmočenie	1
iné	3

Doba poskytovania komplexnej starostlivosti obeť zaradenej do programu je 90 dní v čase krízovej intervencie. Pokiaľ obeť spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní, má k dispozícii opateru počas trvania celého trestného konania, a ak je potrebné, aj po jeho skončení, maximálne v dĺžke 90 dní v rámci doby na reintegráciu. Dobu na reintegráciu má k dispozícii, ak je to potrebné, aj obeť nespolu-
pracujúca s orgánmi činnými v trestnom konaní.

K VYRADENIU OBETE Z PROGRAMU DOCHÁDZA:

- na žiadosť obeť;
- ak obeť - cudzinec sa rozhodne pre návrat do krajiny pôvodu alebo posledného bydliska;
- ak na základe právoplatného odsúdenia páchatelov, ukončeného trestného stíhania alebo ak nie je ďalšia účasť obeť na trestnom stíhaní potrebná;
- ak nejde o obeť obchodovania s ľuďmi;
- ak obeť kontaktuje osoby z kriminálneho prostredia alebo sa do takého prostredia vráti;
- ak obeť počas spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní úmyselne uvádza nepravdivé údaje;
- ak obeť poruší podmienky stanovené mimovládnu / medzinárodnou organizáciou, ktorá ju má v starostlivosti;
- po uplynutí doby na reintegráciu.

Zaradiť sa späť do normálneho života býva pre obeť nútenej práce po psychickom, fyzickom a ekonomickom zneužívaní veľmi ťažké. Je zrejmé, že nie je možné predvídať, ako bude jednotlivec reagovať na konkrétnu traumu. Prvotnou reakciou bývajú pocity strachu, hnevu, viny, keď obeť zvyčajne odmieta akúkoľvek spoluprácu s políciou zo strachu pred možnou odplatou páchatelov. Potom nasleduje obdobie dezorientácie, keď sa obeť prestáva stotožňovať s dovtedajšími presvedčeniami. Pre obdobie rekonštrukcie a spomínania je charakteristické retrospektívne myslenie, keď sa obeť snaží nájsť a prijať vysvetlenia toho, čo sa stalo. Posledné štádium je sociálna reintegrácia, keď obeť musí obnoviť svoje sociálne vzťahy.⁵⁵⁾ Obeť obchodovania s ľuďmi / nútenej práce nevyhnutne potrebuje pre svoju reintegráciu odbornú pomoc. Za týmto účelom bol Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky vytvorený systém pomoci (Program podpory a ochrany obetí), vďaka ktorému sa už mnohým osobám podarilo začať žiť svoj život nanovo.

⁵⁵⁾ Medzinárodná organizácia pre migráciu: Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. Bratislava: 2009, s. 26.

Nútená práca je forma vykorisťovania páchaného trestným činom obchodovania s ľuďmi. Vzhľadom na to je potrebné pristupovať k výkladu jej sankcionovania podľa ustanovení Trestného zákona.

4.1 TRESTANIE PÁCHATEĽA

Páchateľom trestného činu obchodovania s ľuďmi (t.j. aj za účelom nútenej práce) je každý, kto sa svojim konaním podieľal na naplnení jeho skutkovej podstaty (od náborára, prepravcu, prechovávateľa až po vykorisťovateľa).

Obchodovanie s ľuďmi sa vo väčšine prípadov vyskytuje ako medzinárodná organizovaná trestná činnosť páchaná vo viacerých štátoch. Tento fakt sa odzrkadľuje aj **v zozname 32 taxatívne vymedzených kategórií trestných činov** (medzi ktorými sa oprávnené ocitol aj trestný čin obchodovania s ľuďmi) v zákone č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze.

Význam tohto zoznamu spočíva v tom, že ak sa žiada o vydanie páchatela pre trestný čin, za ktorý možno v štáte pôvodu (t.j. v členskom štáte, ktorého justičný orgán vydal európsky zatýkací rozkaz) uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby **najmenej tri roky** a ktorý je v európskom zatýkacom rozkaze príslušným orgánom štátu pôvodu označený priradením k jednej alebo viacerým kategóriám trestných činov, **vykonávajúci justičný orgán neskúma, či ide o trestný čin podľa práva vykonávajúceho štátu** (t. j. členský štát, ktorého justičný orgán má rozhodnúť o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu, resp. o vydaní páchatela na trestné konanie).

Touto legislatívnou úpravou sa bez overovania obojstrannej trestnosti skutku výrazne urýchlilo a zjednodušilo vydávanie páchatelov trestného činu obchodovania s ľuďmi medzi členskými štátmi EÚ.

Páchateľovi, obžalovanému z trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 1 Trestného zákona (základná skutková podstata - pozri podkapitulu 1.1 Obchodovanie s ľuďmi), hrozí trest odňatia slobody **na štyri roky až desať rokov**.

V zmysle § 179 ods. 2 Trestného zákona sa rovnako potrestá ten, kto spácha tento zločin na osobe mladšej ako osemnásť rokov.

Odňatím slobody **na sedem rokov až dvanásť rokov** sa v zmysle § 179 ods. 3 Trestného zákona potrestá páchatel, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2:

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech;
- b) na chránenej osobe;
- c) z osobitného motívu, alebo;
- d) závažnejším spôsobom konania.

Z hľadiska zamerania na detské obeť nútenej práce nie je možné prehliadnúť dvojité trestanie páchatelov v prípadoch, keď predmetom obchodovania bolo dieťa. Ustanovenie § 179 ods. 3 písm. b) Trestného zákona, svoju trestnoprávnú ochranu dieťaťa pred obchodovaním nevyjadruje explicitne, ale prostredníctvom prísnejšieho postihovania páchatela, ktorý spáchal tento trestný čin na chránenej osobe.

Chránenou osobou je v zmysle § 139 ods. 1 písm. a) Trestného zákona aj dieťa. Z vyššie uvedeného vyplýva, že pri obetiach mladších ako 18 rokov nastáva kardinálna otázka v tom, či daný skutok má byť postihovaný **podľa § 179 ods. 2 Trestného zákona, kde hrozí páchatelovi trest odňatia slobody na štyri roky až desať rokov** alebo **podľa § 179 ods. 3 písm. b) Trestného zákona, kde páchatelovi hrozí striktnnejší trest odňatia slobody na sedem až dvanásť rokov**. V takých prípadoch bude kľúčové, či daný čin bol spáchaný v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby.

Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa v zmysle § 179 ods. 4 Trestného zákona potrestá páchatel, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2:

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech;
- b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo;
- c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa v zmysle § 179 ods. 5 Trestného zákona potrestá páchatel, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2:

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo;
- b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

POZOR

Rovnako trestným podľa trestnej sadzby ustanovenej za dokonaný trestný čin obchodovania s ľuďmi vrátane obchodovania za účelom nútenej práce je **aj pokus o jeho spáchanie**. Podľa § 14 Trestného zákona je pokus trestného činu konanie, ktoré bezprostredne smeruje k dokonaniu trestného činu, ktorého sa páchatel dopustil v úmysle spáchať trestný čin, ak nedošlo k jeho dokonaniu.

Prípado

Júlia je mladá žena žijúca v Bratislave. Imrich sa jej spýta, či nechce ísť pracovať do obchodu jeho brata vo Švédsku. Júlia súhlasí. Imrich si je pritom vedomý, že je to lož, a vie, že Júlia bude vo Švédsku pracovne vykorisťovaná. Bude ju sprevádzať na ceste do cieľovej krajiny, kde ju predá kamarátovi za 3 000 eur. Pracovníkom bratislavského letiska je však podozrivé, že Imrich ukáže pre Júliu len jednosmernú letenku, ale pre seba aj spätočnú. Preto zavolajú políciu.⁵⁶⁾

Spáchal Imrich trestný čin obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce?

- a) Nie, pretože nedošlo k vykorisťovaniu Júlie.
- b) Áno. Nie je potrebné dokazovať, že skutočne došlo k vykorisťovaniu.
- c) Nie, pretože v tom čase ešte nedošlo k faktickému predaniu Júlie za peniaze.
- d) Nie, pretože Júlia a Imrich ešte neopustili krajinu.⁵⁷⁾

Dobрым prostriedkom k zabráneniu nekalého konania je stigmatizácia činu porušujúceho zákon, čo v praxi znamená zverejnenie a šírenie súdnych rozhodnutí o odsúdených a im uložených sankciách. Tento typ publicity zdôrazňuje riziká, ktorým by museli čeliť všetci tí, ktorí podobne porušujú zákon, alebo páchatelia obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce, ktorých láka zneužitie svojho postavenia.⁵⁸⁾

V roku 2011 bola vytvorená databáza s názvom „**Human Trafficking Case Law**“ pod záštitou Úradu Organizácie spojených národov pre drogy a kriminalitu. Jej cieľom je poskytnúť širokej medzinárodnej verejnosti prístup k prípadom, kedy bol tento zločin úspešne potrestaný a tým zvyšovať povedomie o obchodovaní s ľuďmi. Databáza momentálne obsahuje informácie o viac ako 200 prípadoch z viac ako 30 krajín sveta.⁵⁹⁾

V Slovenskej republike od januára 2012 majú v zmysle § 82a zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov súdy povinné zverejňovať právoplatné rozhodnutia vo veci samej, rozhodnutia, ktorými sa končí konanie, rozhodnutia o predbežnom opatrení a rozhodnutia o odklade vykonateľnosti rozhodnutia správneho orgánu.

⁵⁶⁾ Zdroj Úrad Organizácie spojených národov pre drogy a kriminalitu.

⁵⁷⁾ Skutok, ktorý spáchal Imrich je pokusom o trestný čin obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce, keďže mal v úmysle ju zobchodovať a vedel, čo sa bude s ňou diať aj v budúcnosti.

⁵⁸⁾ Medzinárodná organizácia práce: Obchodovanie s ľuďmi za účelom nútenej práce (Spôsoby monitorovania nábory migrujúcich pracovníkov). Ženeva: 2005, s. 47.

⁵⁹⁾ Databáza je dostupná na: <http://www.unodc.org/cld>.

4.2 TRESTANIE ZAMESTNÁVATEĽA OBETE

Trestanie zamestnávateľa obete je novum, ktoré sa v predošlej legislatíve nevykytovalo. Bolo zavedené na základe transpozície článku 9 až 12 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia **voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín**, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov.

V praxi to znamená, že sa umožnilo postihovať aj konanie páchatelov, ktorí neoprávnene zamestnávajú osobu, ktorá sa na území Slovenskej republiky zdržiava nelegálne. Takýmito osobami sú všetci cudzinci s výnimkou občanov členských štátov EÚ, občanov iných zmluvných štátov Dohody o Európskom hospodárskom priestore alebo občanov Švajčiarskej konfederácie.

POZOR

§ 251a Trestného zákona

NEOPRÁVNENÉ ZAMESTNÁVANIE

- (1) **Kto neoprávnene zamestná osobu**, ktorá sa na území Slovenskej republiky zdržiava v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom (t. j. v rozpore so zákonom č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov), hoci bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.
- (2) Odňatím slobody **na šesť mesiacov až tri roky** sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 **bez ohľadu na predchádzajúci postih za obdobný čin**
 - a) na chránenej osobe;
 - b) závažnejším spôsobom konania;
 - c) za osobitne vykorisťujúcich pracovných podmienok vrátane pracovných podmienok vyplývajúcich z diskriminácie, keď existuje nápadný nepomer v porovnaní s pracovnými podmienkami oprávnené zamestnaných osôb, ktorý má vplyv na zdravie a bezpečnosť a je v rozpore s ľudskou dôstojnosťou, alebo;
 - d) **na osobe, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi.**

4.3 TRESTANIE OBETE

Podľa bodu 14 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ, ktorá má byť **do právneho poriadku Slovenskej republiky implementovaná do 6. apríla 2013**, v súlade so základnými zásadami právnych poriadkov príslušných členských štátov, by mali byť obeť obchodovania s ľuďmi (vrátane obetí nútenej práce) chránené pred trestným stíhaním alebo trestom za trestnú činnosť, ako napr. používanie falošných dokladov alebo trestné činy podľa právnych predpisov týkajúcich sa prostitúcie alebo prisťahovalectva, ak k páchaniu tejto trestnej činnosti boli prinútené **v priamej súvislosti s tým, že boli predmetom obchodovania s ľuďmi**.

Cieľom takejto ochrany je zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv obetí, zabrániť ich ďalšej viktimizácii a motivovať ich, aby vystupovali ako svedkovia v trestnom konaní proti páchatelom. Samozrejme, že touto ochranou by sa nemalo vylučovať trestné stíhanie alebo trest za trestné činy, ktoré osoba spáchala úmyselne alebo na ktorých sa dobrovoľne zúčastnila.

V právnom poriadku Slovenskej republiky dodnes neboli prijaté právne opatrenia, ktoré by zabezpečovali úplné nestíhanie alebo neukladanie trestov obetiam obchodovania s ľuďmi za ich účasť na trestnej činnosti v prípade, že boli k páchaniu tejto trestnej činnosti donútené v priamej súvislosti s obchodovaním s ľuďmi /s nútenou prácou. Napriek tomu je potrebné upozorniť na ustanovenie **§ 36 Trestného zákona, v zmysle ktorého ide o poľahčujúcu okolnosť**, ak páchatel (v našom prípade obeť nútenej práce) spáchal trestný čin:

- a) pod tlakom odkázanosti alebo podriadenosti;
- b) pod vplyvom hrozby alebo nátlaku;
- c) v dôsledku núdze, ktorú si sám nespôsobil;
- d) pod vplyvom tiesnivých osobných pomerov alebo rodinných pomerov, ktoré si sám nespôsobil;
- e) odvracajúc útok alebo iné nebezpečenstvo alebo konajúc za okolností, ktoré by za splnenia ďalších predpokladov inak vylučovali trestnosť činu, ale konal bez toho, že by boli celkom splnené podmienky nutnej obrany, krajnej núdze, výkonu práva a povinnosti alebo súhlasu poškodeného, oprávneného použitia zbrane, dovoleného rizika alebo plnenia úloh agenta;
- f) napomáhal pri objasňovaní trestnej činnosti príslušným orgánom;
- g) prispel k odhaleniu alebo usvedčeniu organizovanej skupiny, zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny.

ZÁVER

Novodobé otroctvo je globálny problém, ktorý vyžaduje riešenie nielen na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni. Slovenská republika aj na medzinárodnej úrovni môže prispieť k tomu, aby všetky členské štáty Európskej únie podpísali Palermský protokol, ako aj Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom jednotného pochopenia problematiky a postupu všetkých zainteresovaných.

Obchodovanie s ľuďmi za účelom nútenej práce je potrebné vnímať ako zraňujúcu situáciu určitej osoby. Vykoristovanie a nedôstojné podmienky, v ktorých je osoba zneužívaná, sú kľúčové determinanty, na ktorých základe by malo začať vyšetrenie. Je nevyhnutné aktívne potierať takúto kriminalitu. Do boja s ňou musíme zapájať všetkých relevantných aktérov a nepodceniť dôležitosť mimovládnych organizácií.

Pri koncipovaní tejto publikácie sme chceli jej čitateľom – odbornej verejnosti, ktorej je určená, sprostredkovať isté posolstvo: nútená práca, ako jedna z podob novodobého otroctva sa stala nielen fenoménom dní, ktoré žijeme, ale tiež problémom, ktorý – ak kompetentní nezasiahnu včas a s potrebnou dávkou profesionality – môže prerásť do závažných rozmerov.

V tomto duchu sme volili postupnosť informácií a zároveň štylizovali jednotlivé kapitoly veľmi zodpovedne, aby sme naplnili pôvodný zámer i požiadavku na vytvorenie tohto druhu metodologickej príručky.

Výpovedná hodnota publikácie **Aspekty nútenej práce v Slovenskej republike** by mala byť predovšetkým o nasmerovaní odborníkov k jednoznačnej identifikácii nútenej práce. Iba tak sa môže naštartovať úspešný proces pomoci obetiam a rovnako aj odhaľovania páchatelov a s tým súvisiaca eliminácia protiprávneho konania jednotlivcov i organizovaných skupín v rámci nútenej práce.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Základným zdrojom informácií pri tvorbe tejto príručky zameranej na identifikáciu obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce bol manuál s názvom „Trafficking for Forced Labour - how to monitor the recruitment of migrant workers“ od Medzinárodnej organizácie práce.

Použitá literatúra

- ABELLA, M.I.: Vysielanie pracovníkov do zahraničia („Sending Workers Abroad“). Ženeva: 2000,
- BUBELÍNI, J.: Prevencia kriminality. Bratislava: 2001,
- DIVINSKÝ, B.: Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - stav, trendy, spoločenské súvislosti. Bratislava: 2005,
- Europol: Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol perspective. 2009,
- European Commission (Directorate General, Justice, Freedom and Security): Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings. Brussels: 2004,
- International Labour Office: Combating Forced Labour a Handbook for Employers and Business (Introduction and Overview). Ženeva: 2008,
- FEHÉR, L.: Handbook on Trafficking in Human Beings. Budapešť: 2004,
- International Labour Organization: Forced Labour and Human Trafficking (Handbook for Labour Inspectors). Ženeva: 2008,
- Medzinárodná organizácia pre migráciu: Obchodování s lidmi za účelem nucené práce (Způsoby monitorování nábory migrujících pracovníků). Ženeva: 2008,
- Medzinárodná organizácia pre migráciu: Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. Bratislava: 2009,
- Medzinárodná organizácia pre migráciu: Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi SR. Bratislava: 2009,
- La Strada: Obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě. Praha: 2006,
- ODLER, R.: Vývoj migrácie po vstupe SR do Schengenu a dopad na obchodovanie s ľuďmi. Príloha č. 5 čiastkovej úlohy: „Formy obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce“ v rámci projektu „Prognóza páchania trestného činu obchodovania s ľuďmi s prihliadnutím na vstup SR do Schengenu“,
- Projekt Úradu OSN pre drogy a kriminalitu a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky s názvom: „Reakcia trestnoprávneho systému na obchodovanie s ľuďmi v SR“ realizovaný v rokoch 2004 - 2008,

- SAMAŠ, O. - TOMAN, P. - STIFFEL, H.: trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: 2006,
- ŠOLC, M. a kol.: Stručný politický slovník, Vydavateľstvo Sloboda, 1986,
- WEISSBRODT, D.: Abolishing Slavery and its Contemporary Forms. Londýn: 2002.

Internetové zdroje

- <http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang-en/index.htm>
- <http://www.employment.gov.sk/>
- http://www.minv.sk/?program_podpory_a_ochrany_obeti
- <http://www.minv.sk/?obchodovanie-s-ludmi-a-slovenska-republika>
- <http://mic.iom.sk/>

Právne pramene

- Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 404/ 2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o tom, že 15. novembra 2000 bol v New Yorku prijatý Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu,
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pub. pod č. 33/2005 Z. z., že 15. novembra 2000 bol v New Yorku prijatý Protokol proti pašovaniu migrantov po súši, po mori a letecky, doplňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu,
- Smernica Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na pobyt pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi alebo pre štátnych príslušníkom tretích krajín, ktorí sa stali predmetom žaloby nelegálneho prisťahovalectva a ktorí spolupracujú s príslušným orgány,
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 340/1998, ktorým Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky oznamuje, že dňa 25. júna 1957 na 40. zasadnutí Generálnej konferencie Medzinárodnej organizácie práce v Ženeve bol prijatý Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zrušení nútenej práce č. 105,
- Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 506/1990, ktorým

- Federálne ministerstvo zahraničných vecí oznamuje, že dňa 28. júna 1930 bol na 14. zasadaní generálnej konferencie Medzinárodnej organizácie práce prijatý Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o nútenej alebo povinnej práci č. 29,
- Rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii – priamo aplikovateľné a Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní,
 - Rozkaz ministra vnútra Slovenskej republiky č. 22/2008 o ustanovení expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v znení neskorších predpisov,
 - Rozkaz štátneho tajomníka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 51/2011 o ustanovení multidisciplinárnych pracovných skupín zameraných pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi,
 - Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV,
 - uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 96 zo dňa 16. februára 2011 o schválení Národného programu na boj proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 – 2014.

PRÍLOHA

VZOROVÁ PRACOVNÁ ZMLUVA

uzatvorená v zmysle ustanovenia § 42 ods. 1 zákona č. 311/2001 Z. z.

Zákonníka práce v znení neskorších predpisov

medzi

identifikačné údaje (obchodné meno, adresa, IČO)

ako „zamestnávateľ“

a

identifikačné údaje (meno a priezvisko, adresa)

ako „zamestnanec“

- I. Zmluvné strany sa dohodli, že zamestnanec sa prijíma na nasledovný druh práce, pričom v jeho rámci bude vykonávať nasledujúce činnosti (stručná charakteristika druhu práce v podobe stručného popisu pracovných činností viazucich sa k druhu práce).

Miestom výkonu práce je (uvedie sa názov obce, alebo sa inak špecifikuje miesto)

Zmluvné strany sa dohodli, že **dňom nástupu do práce je:** (uvedie sa dátum).

- II. Zmluvné strany sa dohodli, že pracovné miesto zamestnanca sa zaraďuje do stupňa náročnosti práce. Zamestnancovi bude vyplácaná **mzda vo výške** (uvedie sa suma mesačnej výmery mzdy, resp. hodinová sadzba).

Zmluvné strany sa dohodli, že mzda bude vyplácaná zamestnancovi vo výplatnom termíne, ktorý je (uvedie sa číselne označenie dňa v mesiaci, prípadne sa uvedie informácia, že mzda je splatná do konca nasl. kalendárneho mesiaca).

- III. Zmluvné strany sa dohodli na tom, že ustanovený týždenný pracovný čas zamestnanca bude hodín (uvedie sa výmera ustanoveného pracovného času zamestnanca, príp. sa uvedie iba odkaz na prísl. ustanovenie Zákonníka práce).

Základná výmera dovolenky je týždňov (uvedie sa počet týždňov, prípadne sa uvedie iba odkaz na prísl. ustanovenie Zákonníka práce).

Dĺžka výpovednej doby je mesiacov (uvedie sa počet mesiacov, prípadne sa uvedie iba odkaz na prísl. ustanovenie Zákonníka práce).

- IV. Pracovná zmluva môže obsahovať a j ďalšie dohodnuté podmienky. Na záver by v pracovnej zmluve mal byť uvedený dátum jej podpísania oboma zmluvnými stranami (prípadne miesto podpisu) a podpisy samotné, ako prejav súhlasu z jej obsahom.

Vydalo: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
kancelária ministra vnútra Slovenskej republiky, Bratislava 2012

Rozsah: 72 strán

Náklad: 300 výtlačkov

Tlač: Tlačiareň Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Bratislava 2012